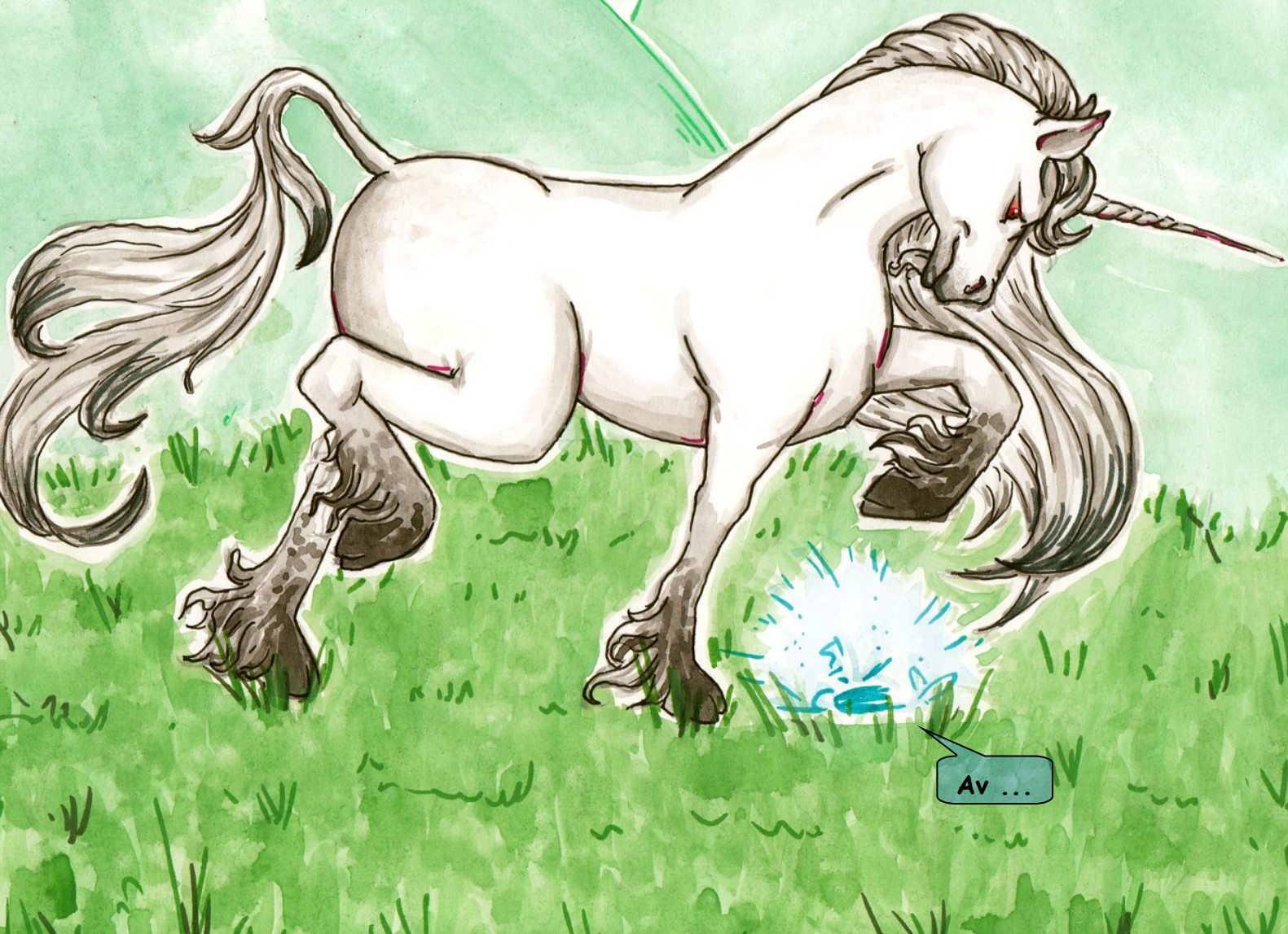

neskončnost

ISSN 1854-5262

št. 14 / april 2013

GLASILO DRUŠTVA LJUBITELJEV ZNANSTVENE
FANTASTIKE IN FANTAZIJE PRIZMA

Kazalo

Uvodnik	3
<i>Rhaegar:</i>	
Fanfiction	4
Bojan Ekselenski:	
Prva stran: Osnove pisanja fiktivne proze ...	15
Bojan Ekselenski:	
Varuhi: Enajsterica	27
Bojan Ekselenski:	
2084	29
<i>Rhaegar:</i>	
Total Recall 2070	30
<i>Rhaegar:</i>	
Boy Wonder	31
Bojan Ekselenski:	
Srečni kredit	32
Špela Cvajnar:	
Dobrodošla nazaj	40

Kolofon

Neskončnost, glasilo društva
ljubiteljev znanstvene fantastike
in fantazije Prizma
ISSN 1854-5262

številka 14, april 2013
brezplačni (promotivni) izvod
izhaja četrtletno v PDF formatu

glavni in odgovorni urednik:

Miha Pleskovič;

lektor besedil:

Miha Pleskovič;

grafično oblikovanje in prelom:

Miha Pleskovič;

Naslovnica in zadnja stran:

Špela Cvajnar;

ilustracije:

Rebeka Čajo, Špela Cvajnar,

Miha Pleskovič;

Neskončnost - email kontakt:

neskoncnost@prizma.si

Prizma na spletu - forum:

<http://forum.prizma.si>

Avtorske pravice vseh
prispevkov pripadajo
avtorjem samim.

Uvodniško besedičenje

25. marca je izšla šestindvajseta številka vsem priljubljenega glasila Jašubeg en Jered. Če je še niste pogledali, vam izredno toplo priporočam, da odklikate svoje ri... emm, miške do spletne strani Drugotnost.si in si med zavihki poiščete sveže čtivo. Čeprav si delamo konkurenco na slovenskem trgu, me veseli, da sodelujemo med seboj in se medsebojno podpiramo. Torej, hvala Bojanu Ekselenskemu za telesno, duševno, moralno in pisno podporo (v reviji si kar preberite njegove prispevke) ter Andreju Ivanuši, ker je omenil Neskončnost (in mene tudi; malo ego boosta) v sveži izdaji JeJ-a. Jaz že vem, da nočem nikomur metati polena pod noge. Kaj pa, če bom to osebo pozneje moral prositi za pomoč? S polomljenimi nogami mi ne bi mogla veliko pomagati.

Ko sem že pri tem, naj na hitro povzamem njihov razpis za objavo spekulativnih zgodb in pesmi za leto 2013. Celotno obvestilo si lahko preberete v njihovi izdaji, jaz bom medtem naštel samo najpomembnejše informacije. Zaključek natečaja je 30. septembra 2013, dobrodošla pa so vsa dela s področja znanstvene fantastike, fantazije, horrorja in/ali kriminalk. Skratka, spekulativna dela. Zgodba naj bo dolga največ 24.000 znakov (okoli 96 strani besedila), pesmi pa so lahko poljubne dolžine, a se jih lahko naenkrat pošlje samo tri. Vso gradivo lahko pošljete bodisi po elektronski pošti info@zvezdni-prah.si ali pa po pošti na naslov: Društvo ZVEZDNI PRAH, Stritarjeva 24, 2000 Maribor. Ne pozabite, da morajo biti vsa dela urejena skladno s standardi, objavljenimi na spletni strani www.zvezdni-prah.si (Delavnica Prva stran), sicer vam bo komisija z baklami in vilami trkala na vrata.

Ko sem že ravno omenil bakle in vile, ne morem mimo vseh odzivov, ki ste mi jih poslali glede ponovnega zagona Neskončnosti in samega izgleda prejšnje številke. Da, zavedam se, da ni imela Prizmamana. Da, zavedam se, da bi lahko bila tekstovna urejenost boljša. Da, pomislil sem na to, da nekaterim ne bi bila všeč predhodna najava člankov na naslovnici. Prosim, nehajte mi pošiljati anonimna sovražna pisma. Vse predloge sem vzel na znanje in jih po svojih najboljših močeh upošteval pri nastajanju te številke. Stripov na žalost tudi tokrat ni in Neskončnost zaenkrat še vedno izhaja izključno v PDF obliki. Na tem področju bi mi pomoč vsekakor prišla zelo prav, saj sem navsezadnje samo en sam ljudek, omejen s 24-imi urami na dan. Nič kaj vzpodbudno za uredniške projekte, a rad mislim, da se za vsako Neskončnost maksimalno potrudim.

Za konec še hitro obvestilo vsem Prizminim članom, potencialnim članom in nečlanom, ki želijo sodelovati. Devetega maja ob štirih popoldne bo na našem sedežu društva velepomembno srečanje, kjer bomo za tekoče leto volili nove društvene funkcionarje. Za vse člane je izredno zaželeno, da se srečanja udeležijo, prav tako pa je priporočljivo, da do takrat poravnate svojo članarino in na srečanje prinesete dokazilo o plačilu.

Vaš honorarni urednik/švicmojster,

Miha Pleskovič

FANFICTION

piše »Rhaegar«

Ob omembi pojma fanfiction se le-tega običajno pavšalno zreducira na polpismena izvajanja z animeji in Potterjem obsedenih najstnikov ter zagrenjenih priletnih feministk, zato je namen tega pisanja malček razširiti obzorja s strani literarnega, sociološkega in nenazadnje pravnega vidika ter pojasniti, da tako kot manga in anime nista samo tenktaklasta porniča. Fanfic ni samo fetišistična greznica mary sue likov.

Pod pojem fanfiction se v ožjem smislu štejejo amaterska literarna besedila navdušencev določene serije oz. franšize, ki nastanejo na podlagi del popularne kulture, določenih dogodkov, oseb ali celotnega domišljiskega vesolja nekega avtorskega dela. Ponavadi nastanejo brez predhodnega dovoljenja avtorja tega originalnega dela. Prav tako običajno niso profesionalno objavljena, marveč se še posebno v novejšem času širijo med bralci preko različnih internetnih virov, kot so blogi, forumi ali spletni arhivi.

Fanfiction izdelki pravno gledano spadajo v kategorijo predelav oziroma derivativnih del, na katerih pripadajo izključne pravice avtorjem originalnega dela. Sem spadajo prevodi, priredbe, aranžmaji, spremembe in druge vrste predelave. Predelava je tako zakonsko varovano samostojno delo, s katerim pa ne sme priti do posega v pravico avtorja prvotnega dela.

Tovrstna dela so lahko zelo različne

narave; od parodije (ki je v določenih primerih lahko izjema od kršitev), poezije, scenarijev do predelav in križanj različnih literarnih žanrov. Zaradi tega je posamezni fanfiction zelo težko pravno kvalificirati. Ne more se namreč vzeti celote in pojma fanfiction označiti za kršitev, saj določene oblike v določenih pravnih sistemih kvalificirajo različno. Ameriški sistem s »fair use« doktrino tako dopušča fanfiction v določenih primerih. Na drugi strani japonsko avtorsko pravo ne pozna te doktrine, a se v praksi imetniki izvirnih avtorskih pravic redko odločajo za tožbe proti doujinshi avtorjem.

KAJ JE FANFICTION?

Fanfiction (angl. fan fiction, fanfic) je del večje skupine izdelkov navdušencev oziroma fanworks, kamor poleg fanfictiona med drugim spadajo še fanart (slike), fanvids (filmi) in fancomics (stripi).

Fanfiction je široko zastavljen pojem, ki obsega literarna dela, katera vključujejo osebe, posamezne elemente ali pa kar celotno domišljjsko okolje, povzete po nekem drugem avtorskem delu, bodisi iz popularne kulture, filmskih ali knjižnih uspešnicah, televizijskih ali stripovskih serijah. V manjši meri obstaja tudi »Real People Fiction« (RPF), ki namesto oseb iz knjig in filmov vsebuje resnične znane osebnosti. Medtem ko so običajna fanfiction dela lahko kršitev avtorskega prava, pa se RPF lahko kvalificira kot poseg v določene osebnostne pravice

slavne osebe v smislu defamacije.

V literaturi se pojavlja tudi ločevanje na dve vrsti fanfiction produktov - referenčna dela, kamor spadajo različni neuradni leksikoni in podobne zbirke podatkov o določeni seriji, franšizi in podobno, ter participatorna dela, ki so bolj običajna in pogosta oblika fanfictiona.

Po številu prednjačijo dela na podlagi uspešnih filmov in nanizank (Star Wars, Star Trek), od knjig pa je daleč pred vsemi po številu spisanega fanfiction materiala Harry Potter. Seveda se najdejo tudi izdelki na podlagi bolj resnih izvirnih del, kot naprimer 60 Years Later, ki je v osnovi fanfiction Salingerjeve knjige *Catcher in the Rye*.

Pisci niso avtorji originala, marveč so to običajno le navdušenci, za katere je fanfiction produktiven način, s katerim pokažejo svojo naklonjenost oz. obsesijo nad prvotnim delom. Svoj fanfiction pišejo brez predhodnega dovoljenja ali odobritve avtorja oziroma nosilcev avtorskih pravic. Običajno fanfiction dela niso uporabljena v komercialne namene, saj se v samem bistvu pišejo »od fanov za fane«, vendar pa so tudi občasni komercialni poskusi. Fanfictiona pa ne pišejo samo amaterji, marveč tudi uveljavljeni profesionalni avtorji, kot naprimer Steven Brust, ki je napisal fanfic z liki iz TV serije *Firefly*.

Fanfiction po vsebini obstaja zunaj originalnega, profesionalno objavljenega dela, imenovanega tudi kanon (angl. canon). Vsi dogodki in osebe v originalnem delu se med oboževalci štejejo za »uradne«, medtem ko je fanfiction

izključno neuradno, amatersko gradivo. Občasno nekateri fani posamezna knjižna ali filmska nadaljevanja znotraj skupnosti označijo kot fanfiction v slabšalnem tonu, ker se ne strinjajo s smerjo razvoja dogodkov in likov, kot si jih je zamislil avtor izvirnika.

Fanfiction je mogoč v različnih literarnih oblikah in žanrih. Nekateri ustvarjalci tako želijo zapolniti luknje v zgodbi, nadaljevati izvirno zgodbo, prikazati dogajanje z zornega kota drugih likov ali dodati nove like oz. manjkajoče dogodke. Možno so predelave v druge žanre, knjiga v pesem ali scenarij ter križanje z drugimi izvirnimi deli (crossover, remix).

Zgodovinski razvoj

Moderno enačenje literarne ustvarjalnosti z izvirnostjo je pretežno dediščina romantike. Literarna dela si predstavljamo kot dela določenega človeka, ki si je izmislil besedilo in da ne samo posnema nekega predhodnika. Zakoni, ki dajejo avtorjem pravice in dolžnosti, temeljijo na tej podobi ustvarjalnega postopka. Vendar pa to ni nujno, saj je takšno naziranje, pripisovanje določenih del določenim avtorjem, kulturni artifakt. Nekoč so literarna dela objavljali anonimno ali pa so avtorstvo pripisovali vladarju ali izmišljenim bitjem (muzam). Fiktivno pripisovanje se je ohranilo tudi v navadi, da je avtor tisti, ki je najel pisce, ne pa pisci sami. Avtorstvo je funkcionalna, ne pa naravna oznaka. Ideja, da je delo tvoje, če si si ga izmisli in ne zgolj našel in kopiral, je dogovor samo v določenih kulturah in časih.

Zametki izposoje in predelave najdemo že

v antični Grčiji pri Homerjevih delih in Virgilovi Eneidi, pri Shakespearu in njegovih delih. Pri elizabetancih je bil obseg sposojanja velikanski in bi takratna originalna dela po današnjem naziranju kvalificirala kot nepooblaščne predelave ter kršila avtorsko pravo. V renesansi je obstajala drugačna predstava o plagiatu od današnjih naziranj. Ustvarjalno posnemanje oz. izboljševanje je bilo dovoljeno.

V 17. stoletju so izšla različna nadaljevanja Don Kihota, kasneje parodije in predelave Alice v čudežni deželi. Sherlock Holmes je bil predmet številnih pisanj oboževalcev, prav tako liki iz knjig Jane Austen, ki so bili celo objavljeni v fanzinih (revijah). Skozi zgodovino tako iz obstoječih del za potrebe svojih literarnih izvajanj niso črpali le osamljeni navdušenci, marveč tudi priznani avtorji. Njihovo sposojanje takrat ni bilo označeno kot zakonska kršitev.

V novejši dobi pa se je fanfiction literatura, kakor jo poznamo danes, utemeljila z nastankom Star Trek fandoma, tj. organiziranih ljubiteljskih društev te televizijske serije. Leta 1967 je izšel fanzin Spockanalia s prvimi objavljenimi fanfiction izdelki, ki so temeljili na tej seriji. Kasneje se je dejavnost objavljanja v fanzinih razširila. Na tak način so začela objavljati tudi združenja navdušencev drugih serij, filmov in knjig. Te amaterske revije so večinoma krožile med fani preko fotokopiranja, deljenjem na konvencijah in kasneje preko BBSjev (angl. Bulletin Board System, elektronska oglasna deska).

Spletni uporabniki so v preteklih letih prešli s stopnje zgolj pasivnih opazovalcev na stopnjo aktivnih soustvarjalcev (angl.

user generated content). Gre za novejšo obdobje interneta (Web 2.0) in participativno kulturo, kjer prihaja do konflikta med ustvarjanjem, pravico do izražanja na eni strani in avtorskimi pravicami na drugi strani.

S pojavom interneta se je ustvarjanje in dostopnost fanfictiona povečala, saj je razvoj tehnologije omogočil preprost način objavljanja, arhiviranja in iskanja. Sprva so nastali spletni arhivi tipa fanfiction.net, dandanes pa lahko praktično vsakdo napiše in objavi svoje delo na spletnem forumu, imageboardu ali blogu. Kopiranje in distribucija avtorskih del je danes tako enostavnejše. Korenito se je spremenil tudi način ustvarjanja del, saj t.i. »izreži in prilepi« (»cut and paste«) sistem interneta dovoljuje enostavno spreminjanje, združevanje že obstoječih del, njihovo spajanje ali podobno manipulacijo.

Z razbohotenjem interneta in digitalne distribucije se je, paradoksalno, poglobila kriza avtorskega prava. Varstvo in uveljavljanje pravic avtorjev sta bila namreč zaradi tehnološkega napredka neučinkovita, četudi je ravno taista tehnologija omogočala nadzor nad dostopom in tehnično omejevanje uporabe avtorskih del. Dokler so se fanfiction izdelki pojavljali le kot zasebni zapisi in le znotraj zaključenih družb oz. fandomov, ta dela niso bila dostopna širši javnosti. Zaradi tega je bil njihov vpliv manjši in, morebiti, je bil s tem manjši tudi poseg v pravice avtorjev originalnih del. Na internetu pa po drugi strani taista dela pridobijo veliko večje potencialno občinstvo in s tem večji vpliv.

Pogosto postane vrsta avtorskopравnih razmerij (zlasti plačilo in varstvo njenega avtorskega dela) relevantna šele, ko se primerek tega dela pojavi na trgu. Stvaritev se spremeni v blago in opredmeti v vrednost. Uporabljenost predmeta na trgu pa kakopak napelje na željo po zavarovanju avtorstva. »What is worth copying is worth protecting«. Nosilci avtorskih pravic so se razmaha fanfictiona na internetu seveda zavedli in nemalo založniških hiš je posredovalo proti različnim spletnim stranem, ki so jih postavili fani. V mnogih primerih niti ni šlo za objavljanje fanfiction del, ampak zgolj za uporabo zaščitenih imen likov, logotipov in objavo slik. Prvo pravno soočenje fanfictiona in nosilcev avtorskih pravic se je zgodilo leta 1977, ko je Paramount zahteval prenehanje objavljanja Star Trek fanzina, vendar je kasneje opustil zahtevo, ker ni šlo za profesionalno objavljanje. Podobno je bilo leta 1981 glede zahteve proti fanzinu Guardian po prenehanju objavljanja pornografskih zgodb s Star Wars tematiko.

Doujinshi

Doujinshi (jap., tudi dojinshi) so amatersko izdana dela na Japonskem, ki podobno kot običajni fanfiction obsegajo veliko pojavnih oblik, od revij, stripov in romanov do drugih vzhodnih endemitov. Ponavadi so dela popolnoma amaterska, četudi včasih sodelujejo tudi uveljavljeni avtorji. V osnovi ne gre le za izdelavo predelav, ampak so prvotno doujinshi, podobno kot prvotni fanfiction, pomenili le originalna amaterska dela, izdana izven okrilja založnika. Tudi danes seveda izhajajo originalni dojinshi različnih oblik in področij, vendar prevladujejo parodije in

pornografske predelave animejev in mange.

Za razliko od tipičnih oblik zahodnega fanfictiona, ki uporablja nekomercialno distribucijo, se doujinshi prodajajo, njihovi ustvarjalci pa delajo za profit in morebitno povabilo založniških hiš k sodelovanju. Doujinshi trg namreč ni omejen na fandom, ampak je pomemben dejavnik pri razvoju anime in manga trga. Največja stripovka konvencija, Comiket, ki se dogaja dvakrat letno v Tokiju, je odličen prostor za nadebudne ustvarjalce, da prodajo svoja dela in se predvsem predstavijo založnikom.

Doujinshi se kvalificirajo kot predelave oziroma derivativna dela in so kot taka seveda enako kot fanfiction karakterizirana kot kršitev avtorjev izvirnega dela. Japonsko avtorsko pravo se glede tega nikakor ne razlikuje od ameriškega ali evropskega, vendar se doujinshi v japonski družbi tolerira. Oziroma četudi bi bili do tega zakonsko upravičeni, nosilci avtorskih pravic le-teh ne uveljavljajo. Za to je več možnih razlogov. Doujinshi povečujejo trg in produktivnost manga industrije, narava vzhodne družbe nasplošno ni naklonjena pravdanju po sodiščih, zaradi velikega števila doujinshi izdelkov in avtorjev na trgu pa malo odvetnikov domnevno ne more storiti veliko.

Parodija

Vsaka parodija je v svoji osnovi fanfiction, ni pa vsak fanfiction parodija.

Parodija in burleska sta antična literarna žanra, za svojo učinkovitost pa sta odvisna od posnemanja izvirnika. Gre se za

povzemanje originalnega dela in dodajanje ustvarjalnosti, velike ali majhne. Pogosto tisto, kar je povzeto, avtorsko sploh ni varovan element parodiranega dela npr. opus ali stil parodiranega avtorja. Zavarovani so zgodba, opis značajev oseb, scenarij in podobno, če je le vse to ustrezno ustvarjalno individualizirano. Ne varuje pa se idej, metod in postopkov kot takih, če niso individualizirani, konkretno izraženi v osnutkih, konceptih, študijah, scenarijih, ipd.

Pri parodiji gre za pošteno rabo v smislu avtorskega prava. Kljub temu se za mnoge parodije meni, da kršijo avtorske pravice, vrhovno sodišče pa nikoli ni hotelo dati nekih veljavnih smernic in je namesto tega le odločilo, da je poštena raba pri parodiji odvisna od vsakokratnih okoliščin konkretnega primera. Zaradi nadomeščanja parodiranega dela se lahko na trgu zmanjša zanimanje po izvirniku, parodija postane popoln substitut izvirniku, včasih celo superiornejši in bolj dojemljiv produkt za povprečnega potrošnika. Ker se z avtorskim pravom varuje tudi (oziroma v modernem času in svetu popularne kulture) predvsem materialne pravice, ni mogoče dovoliti posnemati toliko značilnosti, da bi parodija na trgu popolnoma nadomestila izvirnik, ampak le toliko, da bo parodija prepoznavna. Pravi izziv je tako najti pravo točko za optimalno mešanico parodije in izvirnika, da se zadosti kriteriju poštene rabe.

Običajno pa fanfiction dela niso pisana z izključnim namenom parodiranja izvirnega dela, marveč si le sposojajo like in dogajanje brez namena kritike ali kakšne globlje socialne ali politične sporočilnosti

ter analize originala. Zato razen posameznih izjem fanfiction ne spada v kategorijo parodij in zategadelj tudi ni izjema od kršitev avtorskih upravičenj v smislu 53. člena ZASP ali po doktrini »fair use«.

Fandom in avtorji

Mnenja in naziranja avtorjev izvirnih del so glede fanfiction izdelkov raznolika in segajo od odločnega zavračanja kakršnih koli poskusov predelav njihovih avtorskih del do prostega dopuščanja pisanja in sorodnih ustvarjalnosti. Nekateri jih odkrito in dejavno podpirajo. Spet drugi jih sicer dopuščajo, vendar ne spremljajo fandoma niti ne berejo teh izdelkov. In zakaj jih ne? Deloma zaradi morebitnega vpliva na njihovo pisanje, deloma pa tudi zaradi možnosti fanov, ki bi lahko teoretično uveljavljali svoja avtorsko-pravna upravičenja nasproti avtorju zaradi podobnosti njegovega izvirnega dela s fanfiction besedilom, ki je nastalo prej.

Do tovrstnega zahtevka je prišlo v primeru Anderson vs. Stallone, kjer je fan napisal nenaročen scenarij za film Rocky IV, kasneje pa tožil zaradi kršitve avtorske pravice. Sodišče je njegov zahtevek zavrnilo in odločilo, da je on sam kršil pravice na osnovi ugotovitev, da je bil scenarij neavtoriziran, očitno transformativno telo oz. predelava, to pa spada pod izključne pravice avtorja izvirnika. Da bi se preprečilo tožbene zahtevke s strani piscev fanfictiona nasproti imetnikom pravic zaradi kraje idej, fanfiction ne more imeti pravne zaščite v smislu podelitve avtorskih pravic ustvarjalcem fanfictiona.

Fandom je notranje zelo povezana skupnost, katere člani so vezani na določene norme in pravila. Gre za neke vrste samoregulacijo, seveda odvisno od vsakokratnega primera društva, spletnega foruma ipd.

S širjenjem fanfiction del na internet se je po eni strani močno povečalo število le-teh in njihova dostopnost, po drugi strani pa se je povečala raznolikost, tako po vsebini kot tudi kakovosti. Dokler so se ta dela širila preko fanzinov in spletnih arhivov, jih je bilo mogoče relativno nadzorovati s strani urednikov fanzinov in arhivov, sedaj pa lahko praktično brez nadzora vsakdo objavi svoje pisanje na blogu, kjer se mu ni treba podrežati pravilom spletnega arhiva ali foruma, želje in smernice avtorjev pa ga tudi preveč ne zanimajo.

Fanfiction je večinoma razširjen le znotraj fandoma in skupnost je s tem zadovoljna, saj se večina ustvarjalcev zaveda, da bi prevelika izpostavljenost povzročila večjo pozornost nosilcev avtorskih pravic in pritegnila tudi večjo in bolj poglobljeno pravno analizo, ki bi lahko vplivala na celotno skupnost. Četudi je fanfiction in fandom po zaslugi spleta postal bolj razširjen in popularen, je še vedno obravnavan kot vrsta subkulture in ima relativno manjši vpliv kot naprimer vpliv piratov na glasbeno in filmsko industrijo, kar je lahko eden od razlogov za milejše preganjanje in sankcioniranje fanfictiona. Na drugi strani so prav fani največji potrošniki originalnih avtorskih del, saj bi brez slednjih ostali brez osnove za svoje ustvarjanje. V interesu avtorjev, še bolj pa zabavne industrije je torej, da ne izgubijo zaupanja fanov. Moderni trend je tako

prešel od zatiranja in sankcioniranja sleherne fan dejavnosti do sprejemanja le-teh; založbe tako skušajo naklonjenost fandoma izkoristiti bodisi za reklamo ali pa neposredni profit.

Fanfiction je v svoji osnovi naravnan nekomercialno, vendar se s širjenjem in novimi digitalnimi tehnologijami večja možnost za komercialno izrabo. Tu je mogoče povleči določene vzporednice z računalniškim piratstvom in izmenjavo datotek preko interneta. Medtem ko gre pri slednjem le za brezplačno privatno uporabo, piratska industrija ustvarja velike nezakonite profite.

Avtorji in nosilci avtorskih pravic večinoma tolerirajo nekomercialna fanfiction dela, nekolikanj drugačen odnos pa imajo do poskusov komercializacije. Kot primer se lahko vzame neuradno Harry Potter Enciklopedijo, ki jo je avtor brezplačno ponujal na svoji internetni strani in sta jo avtorica in založba tolerirali. Ko pa je isto vsebino avtor hotel ponuditi kot plačljivo, je Rowlingova vložila tožbeni zahtevek.

Podobno tudi fandom poudarja nekomercialnost fanfiction del, saj lahko hitro pride do izkoriščanja brezplačno ustvarjenih vsebin v pridobitne namene, kakor se je to zgodilo v primeru FanLib. Le-ta spletni projekt je bil zasnovan za sodelovanje založnikov, producentov in sponzorjev na eni strani ter pisci fanfictiona in ustvarjalci sorodnih fan produktov na drugi strani. Tako bi slednji brezplačno objavljali svoja dela, spletna stran pa bi dobivala dohodke od reklamiranja. Vendar pa je nerazumevanje

fandoma in ustaljenih pravil znotraj njega, predvsem neprofitnega elementa, vzrokovalo propadu tega projekta.

KAJ NI FANFICTION?

Plagiat

Nedovoljen prevzem tujega avtorskega dela brez navedbe pravega avtorja je plagiat in se šteje za kršitev avtorske pravice, konkretnije njene moralne komponente - priznanja avtorstva. Plagiat je drugačen od primera, ko nekdo na svoje stvaritev da tuje ime, saj gre tu za ponaredek, kar ni kršitev avtorske pravice, marveč poseg v osebnostno pravico avtorja do njegovega imena.

Pri fanfictionu pa je običajno splošno znano in označeno na samem izdelku, iz katerega originalnega dela se napaja in kdo je avtor izvirnika. Fanfiction skupnost namreč plagiatorstvo jemlje kot hudo kršitev norm in pravil znotraj fandoma. Fanfic pisci svoja dela objavljajo bodisi anonimno, pod psevdonimom ali pravim imenom, vedno pa je razvidno, na katero izvirno avtorsko delo se konkretni fanfiction nanaša.

Meja med fanfictionom, plagiatom in parodijo je majhna, kar se lahko vidi na primeru ruske fantazijske serije Tanya Grotter, ki je v svojem bistvu plagiat serije Harry Potter. Čeprav so zagovorniki trdili, da gre zgolj za parodijo, kulturni odgovor na bolj znano serijo z dodatkom ruskih folklornih elementov, in je ta knjižna serija legalno na voljo v Rusiji, sta avtorica J.K. Rowling in založba Time Warner dosegla prepoved distribucije drugod zaradi kršitev avtorske pravice.

Plagiatorstva je bila obtožena tudi sama Rowlingova, ki naj bi ideje za svojo knjižno serijo črpala iz neke druge, manj znane in prej izdane knjige. Plagiatorstvo naj se ne bi nanašalo na prepisano besedilo, marveč na ukradeno zgodbo. Drug primer povzemanja celotnega besedila brez navajanja pravega avtorja je roman nemške avtorice Hegemann, ki je prepisovala iz drugih del, predvsem iz nekega bloga. Avtorica je to priznala in se sklicevala na internetno kulturo remiksiranja. Roman je kljub obtožbam in kritikam prodajna uspešnica, koristi pa ima tudi avtor izvirnika, ki ni uveljavljal avtorskopravnega varstva.

Tie-in

V okviru merchandizinga določene franšize skušajo medijske korporacije ob igračah, video igrah in drugih potrošnih artiklih na trg spraviti tudi knjige in stripe, ki se navezujejo na film ali serijo, t.i. »tie-in«*»* produkte. Avtorji takih del so ponavadi razmeroma neznani, vsekakor pa ne tisti, ki so ustvarili serijo ali film. Variirajo glede kakovosti vsebine in navezanosti na kontinuiteto filma/serije, tako da se razen uradnega dovoljenja avtorja izvirnika skorajda ne razlikujejo od kakovostnejših fanfiction del.

Med fani je včasih določeno uradno delo zaradi različnih razlogov glede kakovosti avtorja in vsebine označeno kot zgolj slab fanfiction, četudi je knjiga uradno izdana. Obstajajo pa primeri, ko je avtor sicer v dogovoru z založbo napisal osnutek knjige, vendar je bil kasneje celoten projekt preklican in je avtor to besedilo dal na voljo javnosti kot fanfiction. Kar je bilo torej sprva predvideno kot uradni dodatek

k franšizi, je postalo le fanfiction. Ravno obratno pa se je zgodilo v primeru natečaja What's the Story, kjer so fani lahko s svojimi prispevki soustvarjali uradni kanon.

Corporate fanfic

Corporate fanfic je produkt medijskih korporacij, običajno ameriških filmskih hiš, ki v veliki meri ignorirajo izvirno predlogo in le-to predrugačijo z namenom dosega večjega občinstva in maksimizacijo dobička. Četudi tak pristop ni vedno slab, pa ponavadi kazi originalno delo in zabriše pomembne elemente, ki so ga krasile. Za razliko od pravih navdušencev, ki do obisti poznajo določeno serijo ali franšizo, tu odločitve sprejemajo le površno informirani ljudje. Zaradi tega seveda trpita kvaliteta in integriteta originalnega dela, prav tako pa tudi moralne pravice izvirnega avtorja.

Možnosti manipulacije z avtorskimi deli, ki jih omogoča digitalizacija, odpira vprašanje varstva moralnih pravic avtorjev, med katerimi so predvsem ogrožene pravice spoštovanja dela. Umestitev avtorske pravice med temeljne človekove pravice in tako tudi osrednje mednarodne akte o človekovih pravicah, je bila vsebinsko pogojena predvsem z osebnostnimi (moralnopravnimi) elementi avtorske pravice. Temeljni princip moralnih pravic avtorskega prava je, da je avtor upravičen do komunikacije z občinstvom skozi svoje delo, zagotovljena pa mu mora biti tudi možnost zaščite integritete dela in sporočila v njem. Tudi po prenosu materialnih pravic avtorju namreč ostane možnost varovati svoje delo pred tujimi posegi.

Kvalitetna adaptacija, ki bi verno sledila izvirniku in obenem zadovoljila čim širše občinstvo, je skorajda nemogoča, razen če pri tem sodeluje tudi avtor originalnega dela, kar pa je zaradi različnih težav skrajno problematično (npr. Alan Moore in Watchmen). Nekoliko lažje je to pri mrtvih avtorjih, pri čemer gre v bistvu za dela v javni domeni (angl. public domain). Lep primer tega je računalniška igra Dante's Inferno, ki sicer temelji na Božanski komediji, a ima s predlogo bore malo skupnega, saj vsebuje arkadno pobijanje demonskih hord.

Koreniti posegi v izvirna dela pa ne nastanejo le pri filmskih predelavah, marveč tudi na drugih področjih, kot na primer pri izdajah stripov in animejev. Tako so znani primeri, ko so distributerji za ameriški trg grobo posegali v anime serije, brisali prizore in dialoge ter na druge načine cenzurirali original. Podobno je na območju bivše Jugoslavije založnik cenzuriral stripe italijanske produkcije. Tovrstni posegi v vsebino lahko močno okrnijo sporočilnost izvirnega dela in avtorjevo identiteto. Posebnega interesa za varovanje svojega dela pred skazitvijo pa nimajo le avtorji sami, marveč tudi širša skupnost. Četudi avtorjev ne moti skazitev originala, pa tako početje ni brez stroškov, saj prevladajo zunanje stroške, negativne eksternalije okrnjenega dela naprej na skupnost.

Nekolikanj drugačno je stanje v primeru sodnih bitk za avtorske pravice nad likom Supermana med založbo DC in dedičev avtorjev Supermana, Siegela in Shusterja. Če bi DC popolnoma izgubil pravice do Supermana, kar se še vedno lahko zgodi, bi

mu ostali le dodatni elementi in derivativni liki, ki so bili ustvarjeni kasneje s strani drugih stripovskih avtorjev. V povezavi s tem so nekateri fani tudi špekulirali, da je DC ravno zaradi tega predstavil »električno« verzijo Supermana, ki bi bil lahko stalni nadomestek, če bi izgubil pravico do uporabe klasičnega lika.

Avtorji izvirnih del so prenesli materialna upravičenja na založbe ali filmske studije in jim dali dovoljenje za predelave. Toda še vedno pa jim ostaja moralna komponenta avtorske pravice, v okviru katere lahko branijo svoje delo in posredno tudi svojo osebnost pred skazitvijo ali škodovanje ugledu in časti. S korporacijskimi predelavami se nemalokrat zlorabi in skazi original, kakor je to velikokrat primer tudi pri fanfiction izdelkih. Edina razlika je v tem, da so medijske hiše dobile dovoljenje za predelavo, oboževalska literatura pa nastaja brez tega. Medtem ko na eni strani zoper nekatere primere fanfictiona svoje moralne pravice avtorji dosledno uveljavljajo, pa na drugi strani očitno tolerirajo škodljivejše posege korporacij v svoja dela. Kot enega od možnih razlogov literatura na primeru anime trga navaja napake trga in možne rešitve v obliki sprememb trga licenciranja, davčne in avtorskopravne zakonodaje s poudarkom na doktrini »fair use«.

Public domain

Namen zakonske zaščite avtorskih pravic je spodbujanje ustvarjalnosti, obenem pa zaščititi pravice avtorjev in jim omogočiti gospodarsko izkoriščanje dela. Uporabniki morajo za uporabo dela plačati in/ali pridobiti dovoljenje avtorja.

S področja ustvarjalnosti oziroma intelektualne lastnine so izključena določena dela, ki zaradi svoje splošnosti, neznanega avtorstva ali drugih razlogov ne morejo biti varovana. Pri tem ne gre za omejitve varstva, ampak njegovo izključitev. Sem spadajo ideje in načela, odkritja in znanstvene teorije, uradna besedila, bolj relevantna dela folklorne, dela, pri katerih se je avtor sam odpovedal pravicam in dela, ki so prosta po preteku trajanja avtorskih pravic. Avtorska pravica traja v času avtorjevega življenja in še določeno število let po njegovi smrti. Kadar je delo ustvarilo več avtorjev, se rok računa od smrti zadnjega živečega avtorja, posebna pravila pa veljajo tudi za anonimna dela, kolektivna dela in zbirke.

Avtor dobi določen profit v določenem časovnem obdobju, ker pa je ta lahko majhen, je treba zagotoviti neko dobo, v katerem naj bi si povrnil stroške in pridobil dovolj sredstev za nova dela. Varstvo se razteza tudi na derivativna dela in tako omogoča avtorjem večji ekonomski izkoristek, a se s tem omejuje kreativnost. Potencialni avtorji, ki bi radi uporabljali zaščiteno delo, morajo tako čakati, da poteče zakonsko določena doba varovanja in delo stopi v public domain oz. javno domeno, kjer lahko vsakdo prosto razpolaga z njim brez kakršnekoli zakonske omejitve. Vendar pa ni nujno, da je določeno delo, ki velja za javno domeno, v okviru zakonodaje ene države oz. prosto avtorske zaščite v vseh državah. Vse je kakopak odvisno od vsakokratne zakonodaje glede časovnih in materialnih omejitev.

Avtorskoppravna zakonodaja se zadnjih 200

let trudi najdi ravnotežje med individualno ustvarjalnostjo in družbenim potrošništvom. Enako je z varstvom kreativnosti in širjenjem informacij za potrebe šolstva, znanosti. Višji so stroški izdelave novega dela in nižji stroški izdelave kopij brez dovoljenja, daljša mora biti doba varovanja. Prevelika zaščita derivativnih del preko avtorske pravice je zaradi kontraproduktivnosti nezaželena. Potemtakem je upravičeno, da se določi obseg dolžine varovanja, ki je manjši od časa, v katerem avtor doseže maksimalni profit.

Public domain se je utemeljil po letu 1774, ko je bilo v sodnem primeru Donaldson vs. Beckett odločeno, da ima avtorska pravica omejeno časovno varstvo in ne traja neomejeno dolgo. S tem je bila utemeljitev avtorjeve pravice v občem pravu nadomeščena s pravico, ki je temeljila v zakonu. Pred tem je sicer že prvi avtorskopравни zakonik Statute of Anne določal 14-letno dobo. Od takrat pa se je doba varovanja spreminjala, zakoni so ob vsakokratnih spremembah daljšali čas, v katerem je avtorsko delo varovano. Literatura in nasprotniki takih reform tak trend pripisujejo korporacijskim lobistom, saj tako lahko dlje izkoriščajo dela, na katerih imajo zagotovljeno avtorskopravno varstvo. Primer tega je t.i. »Disney creativity«, kjer je korporacija za svoje animirane filme uporabila dela iz public domaina, sedaj pa iz tega že dolgo pridobiva velik profit. To lahko vodi v določeno vrsto privatizacije. Nekateri ljudje, še bolj pa organizacije, do javne domene nimajo pozitivnega odnosa in jo celo označujejo za legalno piratstvo, a tu gre v večini za težnje medijskih hiš po

ohranitvi svojega primata izkoriščanja znanih del in likov. V sodobni družbi je namreč velikokrat edina znana verzija lika tista iz filma ali risanke, četudi je original folklorne ali public domain narave.

Uporaba public domain del tako ni zanimiva samo za pisce fanfiction materiala, marveč tudi za komercialno rabo. Po II. svetovni vojni je ameriški trg stripovskih superherojev po začetnem razmahu močno zamrl in mnogo likov je s propadom izdajateljev prešlo v javno domeno. To je med drugim omogočilo današnjim založniškim hišam, da brez poprejšnjega pridobivanja avtorskih pravic za like, kakor na primer v primeru Supermana, začnejo izdajati nove stripe s temi liki. Najbolj znan primer je Dynamite s svojo serijo Project Superpowers.

Folklor

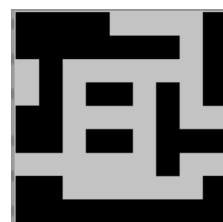
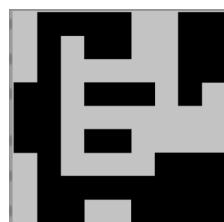
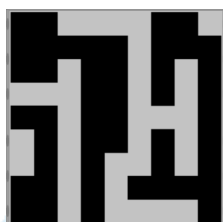
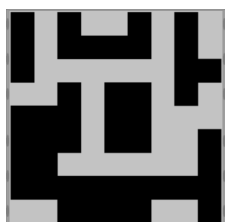
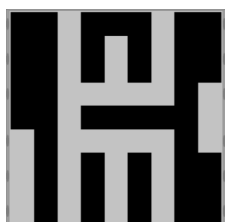
Pri folklori gre za stvaritve, ki temeljijo na izročilih, so povezane s kulturo in se prenašajo iz generacije v generacijo. Ker nima znanega avtorja in je obče narave, je samo po sebi nevarovano. Zategadelj lahko vsakdo izvaja, natisne ali predela folklorna dela. Vendar pa je nato tako delo zakonsko varovano bodisi kot zbirka, predelava ali izvorno avtorsko delo (npr. Cankarjev roman Kurent, ki vsebuje folklorni lik kurenta, katerega lahko sicer vsakdo uporabi v svojem delu, vendar ga mora ustrezno individualizirati).

Fani so se na naraščajočo privatizacijo kulture odzvali z dojemanjem popularne kulture kot folklore. Znani filmski in knjižni liki so tako obravnavani kot temelj, iz katerih nastajajo nova dela. Glavna razlika med fanfiction kulturo in

tradicionalno folkloro pa ni pri fandumu, ampak pri reakciji korporacij. Družba je še vedno sposobna interpretirati in dopolnjevati dela, kakor je nekoč folklorna dela in like, a zaradi spremenjene strukture lastništva je danes ta možnost sodelovanja omejena.

S pojavom interneta in temu lastnih družabnih omrežij nastajajo novi primeri ustvarjalnosti, ki so težko označljivi. Kot primer lahko vzamemo spontano stvaritev

fantazijskega lika, ki je nastal tekom pogovora na Imageboardu, kjer so v določeni temi anonimni uporabniki podajali različne ustvarjalne zamisli. Avtorja tako nastalega lika bi zaradi anonimnosti zelo težko določili, poleg tega pa je internetna skupnost lik sčasoma, kakor da bi šlo za folklorni element, še dopolnjevala in spreminjala. In dokaj kmalu so se pojavila tudi fanfiction dela s tem likom.

NESKONČNOST IŠČE SVEŽE AVTORJE PRISPEVKOV

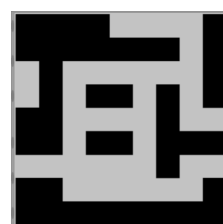
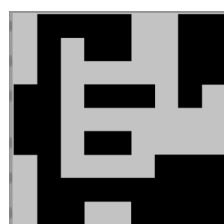
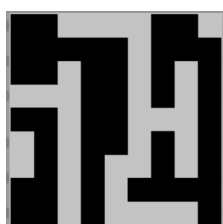
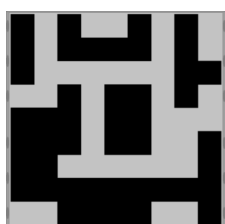
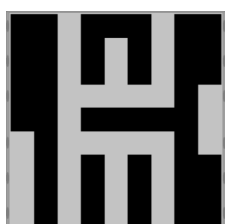
Imate mogoče idejo ali že narejen članek, recenzijo ali zgodbo?

Ste ustvarili pesem, celotno poezijo ali kratek stih?

Ste uspeli narisati skico, risbo, ilustracijo ali strip?

Ali bi radi soustvarjali glasilo in aktivno sodelovali pri nastajanju?

Pri Neskončnosti smo vedno odprti za nove ustvarjalce. Če vas zanimajo področje znanstvene fantastike, fantazije, horrorja in/ali spekulativnih umetnosti ter bi želeli sodelovati, nas obiščite na spletni strani www.prizma.si ali nam pišite na neskoncnost@prizma.si. S skupnimi močmi bomo poskrbeli, da bo Neskončnost z vsako novo številko bogatejša, barvitejša in obsežnejša.

PRVA STRAN:

OSNOVE PISANJA FIKTIVNE PROZE

piše Bojan Ekselenski

V Sloveniji nimamo konsistentnega priročnika za ustvarjanje fikcije. Pravzaprav pri nas ni niti dovolj jasno, kaj sploh pomeni fiktivna proza. Tukaj se lahko naslonimo na izkušnje literarno razvitejših trgov. Naš slovenski trg nikakor ne moremo označiti s pridevnikom »razvit«. Vsaj pri odnosu do fikcije nismo ravno vzor razvitosti.

Vsako kvalitetno prozno delo se prepozna po nekaj določljivih (morebiti celo merljivih) lastnostih. V tem prispevku se bomo posvetili samo najosnovnejšim elementom, ki sprejemljivo ločuje od nesprejemljivega. Avtor delavnice je tudi avtor vseh primerov, namenjenih ilustraciji posameznih točk delavnice.

Na koncu se bomo še posvetili pripravi besedila za objavo. Pri tem bomo našteali zgolj tehnične standarde. Pri nas ti standardi niso čisto običajni, a so obveza vsakogar z željo po objavljanju fiktivne proze (ali poezije) v literarnih revijah na razvitih trgih. Pri nas želi te standarde postopoma uvajati Društvo Zvezdni prah.

Torej ... gremo na zabavo.

PRVA STRAN -

OSNOVA PISATELJSKE OBRTI

Pripoveduj in ne opisuj

Ena najpogostejših napak avtorjev je prevlada opisovanja nad pripovedovanjem. Dolge pasaže litanij o rožicah, ki rastejo na poti junaka, zgodovina vsakega obcestnega kamna in s tem povezani izlivi čustev so silno moteči. Največkrat takšen način podajanja spremlja množica pridevnikov in prislovov. Spodaj je primer, da dobite občutek.

Luka je spremljal svojega očeta na veliko mestno tržnico, kjer so glasne branjeveke kriče ponujale svojo zelenjavo, izdelke ekološke pridelave in domače sadje odličnega okusa. Zgodnjepoletni travnik je na pot položil čudovite vonjave travniškega cvetenja. Siva silhueta mesta je vse bližje v tem soparnem poletnem dopoldnevu. Luka je ob pomisli na te prelestne cvetne vonjave z mislimi in čustvi odneslo k ljubljeni Ani. Drobnost deklet pšeničnih las in izraženih ličnic ga je čakala pri njuni stojnici na tržnici. Skupaj sta že dve leti. Oče je ves čas od doma do sem samo molčal in najbrž razmišljal o tržnici. Že dvajset let ponavlja to, zanj vse naporejšo pot v mesto. Danes bo prvič pomagala tudi Ana. Oče je ne mara, ker je dekleta iz mesta. Po njegovem mnenju so mestne dekline razvajene, nevešče kmečkega dela in življenja. Neštetokrat je

moral poslušati o tem, kako mestno dekle ne zna prijeti v roke ničesar drugega, razen kozmetičnih ličil in prodajnih katalogov z ugodnostmi modnih trgovin.

Takšne zgodbe večkrat slišimo na branjih ali jih najdemo med objavami kratkih zgodb. Gre za tipično opisovanje, ki bralca žene k zehanju in preskakovanju stavkov. V 150-ih standardnih besedah, ki jih ta izsek vsebuje, ni nobenega dogajanja. Gre zgolj za opisovanje. Dokler gre za deset vrstic, še morebiti ni tako hudo, a če imamo takšnih recimo pet, šest ali več strani, pa postane skrajno duhamorno. To postane še zlasti boleče, če opisovanje nima nobenega pomena za zgodbo.

Kako to popraviti?

Ta izsek je v osnovi zgrešen. Bistvo vsega je, da gre Luka z očetom na tržnico v mestu, kjer ju čaka Lukovo dekle Ana, živeča v tem mestu. To je vse, kar nas zanima, če ima to seveda kakšen smisel v zgodbi. Zapišimo zdaj ta izsek malce drugače.

Luka se je z očetom, kot vsako soboto, odpravil na tržnico.

»Oče, Ana bo danes dokazala, da ni razvajena mestna frajla in se dobro znajde tudi pri koristnem delu.«

Oče se ne odzove, samo glede cesto in bližajočo se mestno silhueto.

»Bomo videli,« nezaupljivo odvrne. Še vedno si je mislil svoje.

Ta izsek je krajši in predvsem vsebuje življenje. V sedmih vrsticah povemo vse, kar je pomembno za zgodbo in pri tem ne utrujamo bralcev oziroma poslušalcev z

nepotrebnimi litanijami. Absolutno pa se izogibamo nizanju pridevnikov in prislovov v utrujajoča čreva. V fikcijo nikakor ne sodi izsek:

»... visoka, temnolasa, z lasmi spetimi v prečudovito, sijočo dolgo kito, oblečena v ...«

Resnično, komu mar, če je lik žensko bitje temnih las? Če je pomembno, lahko te lastnosti zapišemo drugače, jih razporedimo med več stavkov v različnih kontekstih. Tako jih bralcu bolj doziramo.

Kdaj se ne moremo izogniti opisovanju?

Zlasti v fiktivni prozi, ki sodi v okvir znanstvene fantastike ali fantazije, je včasih potrebno opisati svet dogajanja. Kako to storimo? Če ne gre drugače, lahko opisovanje ločimo od zgodbe s praznimi vrsticami. Bralec(-ka) bo takoj vedel(-a), da gre za del, ki je izdvojen iz zgodbe in je namenjen opisovanju. Bralec(-ka) se lahko odloči, da te dele preskoči, če ga (jo) ne zanimajo okoliščine zgodbe. Tudi taki(-e) bralci(-ke) obstajajo, zato jim naredimo čisto pot.

Zven pripovedi

Mislite, da mora imeti samo poezija ali poezija v prozi svoj zven, svojo pesem? Motite se! Tudi prozna fikcija mora imeti svoj zven, melodijo, ki teče v žarišču bralčeve pozornosti. Kako prepoznamo melodijo? Preprosto beremo na glas, kar kanimo objaviti ali brati. Zgrozili se boste, kako moteče znajo biti posamezne pasaže vašega dela, ko jih je treba brati.

Luka jo vidi. Pristopi. Pozdravita se.

Prime njeno ročico. Izgubi se v njegovi veliki dlani. Spogledata se. Oče čaka. Posvetita se očetu. Luka zgrabi vrečo krompirja. Ana zgrabi vrečo solate. Razporedita pridelke. Oče ju nejevoljno opazuje. Ane ne mara. Mestnih deklet nasploh ne mara. Nikoli jih ni. Nikoli jih ne bo.

Ste prebrali zgornji izsek? Gotovo vam deluje nekako »hitro«, nadležno histeričen. Preberite ga naglas. Kako se počutite? Takšen akcijski stil pisanja je dober, če je pravilno tempiran, tedaj ima dober zven. Paše na zaključke poglavij ali odstavkov. Drugače pa ima zvok nadležnega hreščanja, brenkanja po živcih. Melodijo besedila morate prilagoditi pravilnemu tempiranju in spretnemu igranju z bralčevo pozornostjo in njegovimi občutki. V službi dobrih vibracij je tudi primerno zaporedje besed, tempiranje vejic, ipd.

Ugleda jo Luka in pristopi, prime njeno drobceno ročico s svojo veliko dlanjo. Namenil ji je pogled, upanja poln, a oče medtem čaka. Tudi ona vrne mu pogled mili in posvetita svojo pozornost očetu, ki v rokah drži še vrečo krompirja in vrečo solate. Zgrabita vsak svojo vrečo in razporedita pridelke na mizo. Anine poteze oče je strogo opazoval, saj mu niso povšeči bile mestna dekleta. Pravzaprav mestnih deklet sploh ni maral.

Tudi zgornji primer, dasiravno ni brzinsko tempiran, ni dovolj naravno melodičen. Tako pišejo avtorji, ki mislijo, da so poetični in želijo bralcu namesto zgodbe predstaviti svoje pisanje.

Žal je danes vse več t.i. pozerskega

pisanja, kjer v ospredje sili samo pisanje in ne podajanje zgodbe. Zlasti književniki, ki mislijo, da so vrhunski inovatorji, zgodbo postavljajo na stranski tir in bralstvo mučijo s svojimi besednimi karafekami. Zlasti na kakšnih branjih kratkih zgodb smo vse pogostejše deležni zgolj dramatičnega prikaza avtorjeve sposobnosti tvorjenja besednih zvez, pri čemer se popolnoma pozabi na smisel branja - podajanje zgodbe. Ker potem nihče ne bere njihovih zmazkov, se pridušajo, da ni kvalitetnih bralcev.

Fikcija (in ne samo fikcija) je namenjena podajanju zgodb in ne pisanja. Žal tudi pri nas recenzenti včasih pozabijo, da je zgodba tista, ki mora pritegniti pozornost. Tako pa smo priča recenzijam, kjer je večino prostora namenjeno avtorjevemu slogu pisanja. Komu mar za poetično podajanje, če se ne dogaja do amena nič?

Dober avtor prozne fikcije svoj del časa posveti tudi poeziji. Pesniki so mojstri zlaganja besed v učinkovite in melodične pasaže. Seveda pri poetičnosti ne smete pretiravati. Dovolj je, da zaporedje besed deluje naravno in tekoče.

Mimogrede, za vajo napišite svojo verzijo zgornjega primera.

Tempo - pospešek in zavora

Najbrž skoraj vsi znate voziti avto. Kako je videti udobna vožnja? Gotovo to ni tiščanje na pospešek in silovito zaviranje. Tudi v fikciji je tako. Bralčevo pozornost pazljivo vodite s pomočjo tempiranja. Kdaj morate prestaviti v višjo prestavo? Kdaj morate umiriti žogico zgodbe? Ljubezenska pripoved in akcija sta drugače

tempirani. Akcija mora drugače zveneti od trilerja. Bistvo tempa je navezava bralčeve pozornosti na potek zgodbe. Mislite, da samo v akcijsko zgodbo sodi hiter tempo? Je romantika rezervirana za ležerno drobencljanje? Odgovor je ne. V akcijski povesti so hitre pasaže postavljene drugače kot v romantičnih zgodbah. Fokus hitrosti je na drugih elementih vsebine. Če so pri akciji fine hitre fizične poteze, pri romantiki podobno pričakujemo pri barantanju s čustvi likov. Vedno je hitrost namenjena finalom - odstavka, poglavja ali zgodbe. V prejšnjem podpoglavju sem prikazal igro s tempom. Tu bi dodal za konec pravilo - več je manj.

Perspektiva in pogled

Pomemben element pripovedi je perspektiva. Na voljo imamo prvoosebni, tretjeosebni ali večosebni način podajanja zgodbe. Za pisanje je verjetno najtežji prvoosebni način. Se čudite? Pri prvoosebnem načinu dosežete precejšnjo bralčevo intimno navezanost na lik. Prva oseba ednine je silno močno, a tudi nevarno pripovedno sredstvo. Uspešno se ga lahko lotijo samo večji avtorji, sposobni spretnega usmerjanja bralčeve pozornosti in pri tem ne zapadejo v banalnost ali nekonsistentnost. Avtorji s prvoosebnim likom podzavestno vzpostavijo nenavadno tesne vezi, kar je pri manj izkušenih huda cokla.

Tretjeosebni način je najlažji, saj ni intimne vezi med avtorjem in likom. Ker ni vezi, je potek vodenja zgodbe lažje nadzorljiv.

Večosebni način je vodenje zgodbe iz perspektive različnih oseb, včasih tudi

kombinacija različnih prvoosebnih in tretjeosebnih perspektiv. Kratke zgodbe so praviloma vedno prvo- ali tretjeosebne, a romani, ki so na drugem koncu dolžinske lestvice, so lahko večosebni.

Druga plat perspektive je časovna dimenzija. Fikcija je pisana v preteklem ali sedanjem času. Večina del je pisana v preteklem času. Takšen način je ugodnejši s stališča tempiranja, a ima manjši razpon intenzivnosti tempa. Pisanje v sedanjem času je bolj akcijsko, dovoljuje več nians tempiranja, a je zahtevnejše. To je zlasti očitno pri pisanju v prvoosebnem načinu ob uporabi sedanjega časa, ki je silno akcijsko in hitro zapade v utrujanje bralčeve pozornosti. Avtorji ta način uporabljajo samo v posameznih delih zgodbe. Preberite spodnje besedilo.

Moja zgodba je zmes čudnosti in slabe karme. Mati in oče sta prehitro zapustila ta svet, da bi mi razložila mehaniko božjih sil, ki so me dostavile v ta bizaren položaj.

Odmahnem z glavo. Zdaj ni čas za odkrivanje filozofskih temeljev mojega položaja. Takole stisnjen v blatni mlaki sem lahka tarča za pozornejšega strelca. Povsod okoli mene švigajo krogle, topovski udarci tresejo izmučeno zemljo. Iskreno izmolim vse molitve upanja in se razgledujem.

»Jaka, odplazi se do mene!« zaslišim poročnika. Hitro ocenim možnosti. Odločitev. Ni časa za meditacijo. V tej luknji sem izpostavljen. Ne bom dolgo zdržal. Vonj mlake me sili na bruhanje.

Bliskovito se odločim. V orkanskem spremstvu žvižganja in grmenja se odplazim do petdeset metrov oddaljenega jarka. Spoznam bolečo relativnost časa. Ti

dve minuti se vlečeta kot ure.

Prvoosebni del meša sedanji in pretekli čas. Zlasti sedanji čas je skrbno tempiran, saj omogoča lepo prehajanje v prvoosebni perspektivi.

Zanimivo je podajanje posameznih niti zgodbe s pomočjo različnih perspektiv.

Prispodobе in slikovite primerjave

Včasih je namesto suhoparnega naštevanja in opisovanja bolje uporabiti slikovito prispodobo. Pri tem pa morate ohraniti nek zdravorazumski pristop. Najbolje, da vam zadevo ilustriram na primeru.

Janez je bil v tej obliki videti podoben zrejenemu zajcu. Še hujša je bila Micka. V modrem plašču in rdečih škornjih je podobna razmazani ribi. Njun vonj ti v nosnice daruje privid povoženega črva.

Morebiti mislite, kako je zgornji odstavek inovativen ali humoren. Je res? Če je tako, najbrž niste rojeni za prozaista. Prva očitna napaka so neumne prispodobе. Kaj neki pomeni »zrejen zajec«? Kakšen je sploh videti ta »zrejen zajec«? Nadalje »razmazana riba« - kaj to pomeni? Znova kr'neki. In na koncu še »privid povoženega črva«. Mislite, da gre za frajersko premetavanje prispodob? Daleč od tega. Potem je tu še ponavljanje kazala na prispodobo. Skratka, odstavek je primer zgrešenega pozerskega pisanja.

Pri prispodobah najdete razumno mejo med znanimi primerjavami in jezikovno inovacijo. Uporaba slikovitosti, namenjenih zgolj kazanju lastne domišljije pri kreiranju nemogočega, je popolnoma

odveč. Mislite, da kaj takšnega daje videz umetniškega? Morebiti je tako v občasno čudni slovenski literarni krajini, a v normalnem svetu bo vaše delo zagotovo zavrnjeno ob prvi takšni prispodobi.

Uporabite znane prispodobе - debel, kot prašič, medvedja postava, zvitost lisice, levje šopirjenje, ipd. Če že uvajate kakšno inovacijo, naj bo ta obče razumljiva in dobro tempirana.

Besedni zaklad

Sestavni del kvalitetne proze (in poezije) je bogastvo besed, vtisnjenih v vaš um. Kakovost vašega izražanja je neposredno vezana na vaš besedni zaklad. Tega dobite na različne načine - branje različnih vrst literature (fikcije in stvarne) in aktivno delo na lastnem slovarju besed, na katere naletite ob različnih priložnostih. Če želite pisati v slovenščini, ni veliko koristi od branja skoraj izključno angleškega leposlovja. Enako velja obratno. Pisatelj(-ica) ves svoj življenjski vek dela na bogatenju besednega zaklada. Slikovit jezik pride samo iz neder načitanega in splošno izobraženega človeka.

Splošna izobrazba

Velika hiba mnogih slovenskih avtorjev je nepoznavanje zadev, prisotnih v njihovih delih. Če želite opisati storijo strojevodje Jožeta med drugo svetovno vojno, se morate dobro izobraziti okoli veščin in okoliščin strojevodskega poklica v času parnih lokomotiv v 40-tih letih 20. stoletja. Brez osnovnega znanja o tem bo vaše pisanje, kljub lepemu jeziku, izpadlo neverodostojno.

Pišete kriminalni roman? Brez pomoči

pripadnika kriminalistične policije in/ali ustreznih učbenikov bo vaše pisanje butasto in nelogično. Bi radi spisali odvetniški triler? Brez sodelovanja odvetnika bo težka. Kaj pa pisanje tehnološkega vojskovanja v Afganistanu? Brez obširnega znanja oboroženih sistemov sodelujočih v konfliktu boste smešni. Opisovanje prigod slovenskih fantov vam odsvetujem, če vam nekdo »s terena« ne razloži, kako stvari potekajo. Kaj pa znanstvena fantastika z vesoljsko temo? Brez temeljnih znanj astronomije in verjetno še astrofizike, astrobiologije, ipd. ne bo šlo. Naj se vam ne zgodi, da se glavni junak vesoljske odisejade spotakne ob razmetane fascikle. Ne postavljajte rodovitnega planeta okoli bele orjakinje ali rdeče pritlikavke. Prav tako se junaku leta 2040 ne sme zgoditi, da se mu odlomi tipka na mobiju in zaradi tega ne more telefonirati.

Mehanika dialogov

Dialogi so sestavni del proze. Mehanika dialogov je ključna za pripoved zgodbe. V razviti literarni krajini ni možnosti za prodajo zgodbe brez dialogov. Kakšna črtica še lahko gre skozi tudi brez dialogov, a kaj več ... Kot bi želeli prodati veganski svinjski pršut. Ne gre. Dialogi so nujni del leposlovne proze. Ravno dialogi so del besedila, ki dopušča malce začinjen jezik. Na tem mestu vam lahko prišepnem sledeče - slengovske izraze, neknjižne besede in besedne zveze, narečno besedilo in ostalo uporabite v dialogih ali introspekciji. A ne pretiravajte. Imejte mero, uporabite občutek za vodenje pripovedi in igranje z bralčevimi čustvi in občutki. Na sledečem stolpcu si pogledjmo primer.

John in Merlin sta stara kamerada s križarskih vojn. Skupaj sta pred poldrugim desetletjem zapustila rodni Wells. Zdaj se utrujena, a bogatejša za lepe kupe zlatnikov vračata. Dežela se je zdaj spremenila. Povsod je videti več revščine. Večini ljudi se na obrazih zrcalita obup in nezadovoljstvo. Edino, kar je ostalo, je zelena pokrajina. Ta je pravo olajšanje glede na pesek, vročino in Saracene.

Kaj zgornjemu delu manjka? Gre za potopis in ne fiktivno prozo. Mislite, da bralce zanima potopisni spomin dveh vitezov? Verjetno ne. Na zgoraj naveden način morebiti funkcionira kakšen kratek odsek. Nikakor pa ne na deset, dvajset ali več strani takšnega potopisa.

Predručimo zdaj to.

John vzdihne:

»Kako lepo si je spočiti oči na domači zemlji.«

Merlin trpko prikima:

»Petnajst let je dolga doba. Moj sin je že krepak mladenič. Zdaj že gotovo poleg jelenov podira tudi vaške dekle.«

»Upam. Poglej te ljudi,« pokaže na ljudi, ki sta jih srečala:

»Očitno gre deželi slabo.«

»A pri Seleninem kurbišču, še vedno bolje, kot v vročini in pesku, polnem Saracenov.« Pomisli na žvenket zasluženih in naplenjenih zlatnikov v malhi.

Zdaj je zgodba bistveno bolj živa. Dialogi dajejo osebam osebnost. Sicer je zgornji del še vedno precej štorast, a ima svojo dušo, zametek nečesa uporabnega.

Skratka, dialogi so nujni del vsake fikcije.

Ko zgodbo napišete, jo VEDNO preberite. Zlasti dialoge berite NAGLAS. Čemu to? Med branjem, zlasti naglas, boste začutili, kje je govor likov zatikajoč, nenaraven. Veliko pomaga, znova ponavljam, pravilno tempiranje ločil.

Ločila

Ločila so zadnji pomemben element, vreden šlantanja v tem »super-hitrem« priročniku za kvalitetnejše pisanje proze. Mislite, da tega ne potrebujete? Naj vam povem sledeče - ločila so pomemben element tempiranja poteka besedila. Kdaj boste uporabili vejico, pomišljaj, podpičje, ipd? Nekaj vam pomaga lektor, a večino dela morate narediti sami - zlasti pri uporabi pomišljajev ali podpičjih. Lektor bo ta del samo slovnično uredil, ne bo pa za vas delal tempa. Besedilo lahko fino tempirate, če tvorite učinkovita zaporedja gnezdenih stavkov, spretno vstavljate pomišljaje, ipd. Vsekakor pa ne pretiravajte. Mladinska proza ima drugačno strukturo kot proza za odrasle ljudi. Izogibajte se prekratkim in predolgim stavkom. 1 - 4 vejice na stavek je vrh glave dovolj.

Za konec primer uporabe vejice:

»Ubiti, ne oprostiti,« ali »Ubiti ne, oprostiti.«

PRIPRAVA BESEDILA ZA OBJAVO

Uvod

V slovenskem prostoru še vedno ne obstajajo obče sprejeti in predvsem enotni standardi, kako mora biti besedilo (ne) oblikovano. Največ, o čem se govori, so število znakov v besedilu, število avtorskih

pol, strani in morebiti še dvojni presledek med vrsticami. V literarno razvitejših so zelo jasno določene zadeve v zvezi z oblikovanjem besedila za na urednikovo mizo.

Urednik na razvitem trgu bo zavrnil besedilo samo zato, ker ni oblikovano v skladu s standardi. Nekje sem prebral, da posamezni uredniki boljših literarnih revij dobijo dnevno 20 - 30 in celo več besedil. Če hočejo izbrati najboljše, morajo imeti primerno selekcijo.

Prvi filter je (ne)oblikovanje. Če besedilo ni primerno oblikovano, ga takoj zavrnejo.

Drugi filtri so delež dialogov, ločila, razrez na poglavja, ipd. ter že na hitro vidne nedoslednosti. Če tukaj ni mere, znova zavrnitev brez branja.

Ta sestavek vas bo podučil. Že sam videz besedila vam daje občutek, kako so stvari videti v živi praksi.

Standardna beseda

Najpomembnejši pojem standarda je beseda. Skoraj vsi založniki plačujejo fikcijo glede na število besed. Koliko dobite za besedo, je odvisno od vašega ugleda. Razvit literarni trg ne pozna predpisanih honorarjev in podobnih neumnosti.

Dobro rangiran avtor dobi nekaj centov na besedo, a začetniki so često izpod enega centa. Se sliši malo? Čeprav se manj od centa na besedo sliši malo, je to gotovo več od nič. Avtorji pri nas največkrat ostanejo neizplačani, če v ozadju ni subvencije. Na razvitih trgih se vse vrti okoli branosti in

ciljne publike, ki odšteje denar za revijo. Več si založnik obeta od branja tvojega dela, več ti bo plačal, ker te želi obdržati. Tako je pač na literarno razvitih trgih, kjer je v prodajalnah periodike še kaj več od rumenega in političnega tiska.

Namen tega sestavka niso tarife, temveč priprava za urednika spodobne literarne revije. Torej gremo dlje.

Kaj mislite, koliko besed ima spodnji odstavek:

Moja teta Melinda je čuden patron. Vedno začne stavek:

»Moj Pepi je to in ono.«

Števec besed v popularnih urejevalnikih besedil bo naštel 15 besed. A to je napaka. Urednik bo v teh dveh stavkih naštel 20 besed. Kako to? Berite dlje.

Izračun števila besed

Beseda je definirana kot šest znakov s presledki. Kako pridemo do števila besed v besedilu? Preprosto. Seštejemo število znakov v vrstici, kar delimo s 6. Nadalje to število pomnožimo s številom vrstic besedila.

V okvir besedila ne štejejo vaši podatki v glavi in sam naslov besedila, temveč zgolj in samo besedilo zgodbe.

Kaj šteje v besedilo zgodbe? Šteje se besedilo in označene prazne vrstice (o njih kasneje).

Še vedno mislite, da je en cent za besedo malo? Če spišete kratko zgodbo dolžine 5.000 besed (običajno 20 standardnih

strani), dobite 50 evrov. Če pa spravite skupaj novelo, dolgo 25.000 besed, to pomeni 250 evrov. Za roman s 100.000 besedami dobite 1000 evrov. Kdaj vam je kakšna naša založba za roman na cca. 350-ih straneh dala 1000 €? Bolje rangirani avtorji dobijo tudi desetkrat več oziroma dobijo delež od prodaje.

Po izračunu števila besed se skoraj vedno zgodi recimo število 5.655. Tega nikamor ne zapišete. Vedno se zaokroža na stotico natančno. V tem primeru zapišete 5.700 besed. Tudi plačani boste za 5.700 besed.

Oblikovanje besedila

Bistvo oblikovanja za objavo je: NE OBLIKUJTE! Resnično, uredniki in kasneje oblikovalci za tisk (prelom) ne marajo vaših oblikovalskih karafek, temveč želijo dobiti čitljiv in predvsem opombam prijazen rokopis. Kaj to pomeni?

Vedno uporabite fiksne tipografije (npr. Courier ali Courier New, nikakor pa ne Arial, Times New Roman, ipd.). Velikost fontov mora biti vedno natanko 12 pt oziroma 10 pitchev. PT je mera vašega urejevalnika besedila (Word, Writer, Wordpad). Pitch pa je pri nas manj znana mera - 10 pitchev pomeni, da gre na en palec (2,54 cm) natanko 10 črk.

Vedno uporabljajte dvojni razmik med vrsticami. Nikoli 1, 1,5 ali več od 2. Samo 2 in nič več ali manj.

Koliko naj bo črk v vrstici? Za štetje je idealen večkratnik števila šest. V praksi vem, da je treba za 60 znakov v vrstici nastaviti odmik od roba papirja 2,5 cm

levo in 3,2 cm desno - lektor vas bo imel rad zaradi tega.

Na strani imamo ob primerni nastavitvi odmika od zgornjega in spodnjega roba (2,5 cm na obeh straneh) natanko 25 vrstic plus 1 vrstico za zaporedno številko strani. Zakaj 25+1? Kaj ni lažje v glavo vstaviti zaporedno številko strani? Je lažje, a uredniki tega ne marajo in v tiskovini je nesprejemljivo, če vrstica za zaporedno številko odstopa od ostalega besedila. Če že imate prvo vrstico v glavi, morate odmik besedila od zgornjega roba nastaviti na 3,2 cm, a odmik besedila glave na 2,5 cm. Če se od vas zahteva besedilo v elektronski obliki, uporabite glavo, razen če uredništvo to izrecno prepoveduje.

Odstavek ne sme biti posebej oblikovan. Pred in izza stavka ne sme biti nobenih presledkov. Tudi samodejnega zamika ne sme biti, če tega izrecno ne dovoli urednik (na srečo danes v dobi popolnoma računalniškega procesa se običajno dovoli samodejni zamik 1,25 cm). Če urednik ne dovoljuje zamika s podlogo, zamik odstavka naredite tako, da petkrat pritisnete na preslednico, kar ustreza zamiku 1,25 cm. Urednik bo vedel, da to pomeni nov odstavek. Dovolj je inteligenčen, da bo ob pojavi novega zamika vedel, da se je prejšnji odstavek zaključil. Odstranite vse kljukice pri oblikovanju odstavka (zlasti v zavihku Potek besedila na kartici Odstavek). Vedno uporabljajte levo poravnavo (nikoli sredinsko, obojestransko ali celo desno, razen na natančno določenih mestih).

Za lažje življenje odstranite kljukice pred opcijami samopopravkov. V besedilo za

objavo ne sodijo nobeni posebni znaki.

Poševno besedilo je zelo slabo razvidno. Zaradi tega besedilo, ki želite, da bo poševno izpisano, samo podčrtajte. Pri odebeljenem besedilu načeloma velja, da je dovolj navadna odebelitev. Izjemoma odebeljeno besedilo podčrtajte z valovito črto.

Posamezna poglavja ločite tako, da naredite prelom za novo stran in raven poglavja označite s črko nivo poglavja - <A> - in vstavite prazno vrstico brez oznake za prazno vrstico. Drugačen način označevanja poglavij uporabite, če urednik to izrecno zahteva.

Podpoglavja ločite samo s prazno vrstico (brez znaka za prazno vrstico) pred in po potrebi za naslovom (priporočam). Vpišite seveda oznako nivoja podpoglavja (<B> za 1. raven, <C> za 2. raven, ...).

Zaradi udobnejše orientacije po besedilu je dovoljeno uporabiti sloge za naslov 1 in 2, a ta slog mora biti oblikovno identičen navadnemu besedilu (Courier ali Courier New, dvojni presledek, zamik prve vrstica, ni razmika med odstavki, ipd.).

Prazna vrstica je posebna vrsta »besedila«. Namenjena je ločevanju med posameznimi odseki besedila in ima predvsem vsebinski značaj. Označite jo tako, da na sredino ali začetek vrstice zapišete znak #. Urednik bo takoj vedel, da gre za prazno vrstico, namenjeno ločevanju vsebinskih sklopov. Če ne vstavite te oznake, jo bosta urednik in kasneje oblikovalec za tisk prezrla in adijo plačilo za cca. 10 besed.

Številko strani vedno zapišite na vrhu, običajno zgoraj desno. Sprejemljivo je, da poleg besedila in stran XX vpišete še naslov poglavja ali v primeru več besedil naslov dela. Številke zapišete preden besedilo roma v tisk ali na e-pošto.

Uporaba glave je pogojno uporabna. Pri oblikovanju strani mora biti odmik od zgornjega roba papirja 3,25 cm, a odmik besedila glave 2,52 cm od vrha. Tako bo zapis o številki strani pravilno zapisan. Ne pozabite, da se na prvo stran ne zapiše številka strani.

Tiskanje besedila

Tiskajte vedno s svežimi oziroma ne preveč slabimi kartušami. Nikoli ne tiskajte drugače kot v normalnem načinu. Izognite se raznih draft varčevalnih načinov, tiskanja dveh strani na eno stran, obojestransko ali celo na obarvan papir.

Odmik besedila od roba papirja naj bo 2,52 cm za spodaj in levo. Za zgoraj, če uporabite zapis strani v glavi, naj bo 3,25 cm. Če ne boste uporabili zapisa strani v glavi, naj bo odmik 2,52 cm, pri čemer dobite 25 vrstic besedila in 1 vrstico za zapis strani, ki se ne šteje kot vrstica besedila. Desni zamik naj bo približno 3,25 cm (toliko, da boste v vrstico dobili 60 znakov), za kar vam bosta lektor ali urednik še posebej hvaležna, vi pa na koncu dobite vrstico s točno desetimi besedami in stran s 25-imi vrsticami, kar zneso 250 besed na stran.

Uredniki zahtevajo normalni tisk na kvalitetnem A4 pisarniškem papirju, vsaka stran mora biti na svojem listu in vse skupaj mora biti speto s sponko in ne s

spenjačem. Besedilo vstavite v prozorno plastično mapo in pošljite z veliko kuverto. To pomeni nobenega prelamljanja listov. Obsežnejše besedilo spravite v namensko škatlo A4.

Oprema besedila (pošiljke)

Če besedilo pošljete po pošti, pošiljko sestavlja sledeče: naslovna stran, prva stran, besedilo, zadnja stran.

Na prvi strani najprej naredite 10 praznih vrstic in izberite poravnavo na sredini vrstice. Vpišite naslov besedila, pri čemer ne pišite samo z velikimi ali samo malimi črkami. Besedilo ne sme biti oblikovano.

Pod naslov zapišite Avtor: Ime Priimek. Naredite kakšnih 5 ali 6 presledkov, zatem se vrnite na levo poravnavo. Vpišite ime in priimek, zatem v naslednji vrstici svoj naslov bivanja, pod njim poštno številko ter ime kraja in mesta, zatem e-mail (neoblikovan) in na dnu še GSM številko (ali telefon).

V primeru anonimnega natečaja na mesto osebnih podatkov vpišite samo Šifra: XXXXXX, a podatke vpišite na enak način v priloženo kuverto. Najbolje je, če v zapečateni kuverto priložite kopijo naslovne strani, šifro in zatem standardne podatke. Tako bo lahko urednik vaše delo povezal z vami.

Zatem na desni v isti vrsti, kot je ime in priimek, vpišite dolžino v številu besed (npr. 5.500 besed). Beseda »približno« je neobvezna, saj se itak ve, da gre za približno število besed. Sprejemljivo je, da napišete število besed tudi izpod naslova. Del besedila z vašimi kontaktnimi podatki

lahko označite tako, da je med vrsticami samo enojni presledek. Seveda naslov in število besed ločite s prazno vrstico.

To je naslovna stran. Na prvi strani del vaje, če uredništvo ne zahteva drugače, znova ponovite.

Najprej na vrhu, na prvih 4 - 5 vrsticah ponovite svoje osebne podatke. Na levi zgoraj so osebni podatki, desno zgoraj je število besed. Zatim naredite 6 - 7 presledkov in sredinsko zapišete naslov besedila ter pod njim podatke o avtorstvu. Naredite še eno prazno vrstico in zatim pride na vrsto besedilo zgodbe. Pridemo na samo besedilo.

Dovoljeno je tudi, da imate samo naslovno stran, zatim na prvi strani začnete z besedilom svoje zgodbe. Seveda ne pozabite, da prvo vrstico vsake strani zaseda podatek o strani in ostalem, kar od vas zahteva urednik ali razpis.

Na zadnji strani se zgodba zaključí. Po zadnji vrstici naredite prazno vrstico in zapišite na sredino vrstice << Konec >>. Za tem zaključkom ničesar ne pišite.

Na portalih Zvezdnega prahu (<http://zvezdni-prah.si>) in Celjskega literarnega društva (<http://cld.si>) je v PDF obliki primer besedila, ki gre k uredniku v tiskani in elektronski obliki. Pomembno je, da na spletni strani uredništva preverite, kakšne so zahteve za pripravo besedila. Uredništvo, ki nima teh podatkov, ni vredno pozornosti.

VRSTE PROZNIH DEL

Se vam zdi čudno, da moram na tem mestu

podati definicijo vrst proznih del? Sodi to v napotke za pripravo na tisk? Poskusite poguglati za roman ali novelo in zagotovo ne boste dobili jasnih definicij. Smiselna se mi zdi definicija, ki jo uporabljajo za podeljevanje nekaterih najpomembnejših literarnih nagrad (Hugo, Nebula). Vrste del so podane v številu besed in še nekaj malenkosti:

- kratka zgodba - do 7.500 besed;
- črtica (flash zgodba) - do 1000 besed;
- povest (zgodba) - od 7.500 do 17.499 besed;
- novela - od 17.500 do 39.999 besed;
- roman - 40.000 in več besed.

Črtica, kratka zgodba, povest in novela nimajo poglavij. Posamezni vsebinski sklopi so ločeni s prej omenjenimi označenimi praznimi vrsticami. Samo v romanu so dopuščena poglavja in morebiti podpoglavja (vse, kar je več od dveh ravneh poglavij, nekako ni odraz kvalitete). Tukaj se pojavi vprašanje - kaj pa delo, ki je dolžine novele in ima poglavja? Odgovor je preprost. Gotovo je možno s praznimi vrsticami nadomestiti potrebo po poglavjih. Krajša prozna dela namreč nimajo tako zapletene zgodbovne strukture, da bi ta terjala poglavja. Izjema je samo krajši mozaik roman, a ta zvrst ne sodi v ta začetniški nabor napotkov.

V čem je prednost standardizacije dolžine besedil? Uredništva v razpisih navajajo samo vrsto proznega dela in avtorji natančno vedo, kaj se od njih zahteva.

Tukaj ni nobenega barantanja s števili znakov, strani ipd. Tovrstne standarde moramo v Slovenijo šele pripeljati.

ZAKLJUČEK

Zakaj bi se sploh držal teh pravil, če se jih skoraj nihče ne drži? Res je, slovenski literarni trg je čudaški, prepleten z zaprtimi samozadostnimi klani, založbe skoraj ne izplačujejo honorarjev, na vseh ravneh je precejšen nered in odsotnost jasnih, tudi tehničnih meril in standardov. Takšno stanje bo, dokler sami ne začnemo stvari urejati. Slovenske literarne revije poslujejo precej po domače, razpisi so kr'neki (nikjer ni navedeno merilo honoriranja, dolžine so zapisane od palca ipd.) in mnogokje ne odloča kakovost, temveč poznanstvo.

Kljub vsemu pa je nekje treba začeti. Standardizacija je dobrodošla tako za avtorje kot tudi za urednike in oblikovalce. Avtor si mora samo namestiti ustrezno wordovo podlogo in zatem v nastavitvah odstraniti nekaj avtomatizacije pri samooblikovanju. Urednik bo dobil čisto besedilo brez navlake, oblikovalcu pa bo lažji prenos navadnega besedila, saj bo natanko vedel, koliko prostora zasede besedilo. Tuji avtorji neredko pošljejo besedilo v RTF formatu, spisanem v Wordpadu. Zakaj bi muho lovili z letalom, če je učinkovitejši zamah z muholovko?

Pisanje proze je druga zverinica. Obstaja kar nekaj del, ki imajo v naslovu besedno zvezo »kreativno pisanje«, a nobeno ne prinaša jasnih in učinkovitih napotkov. Če razumete angleščino, se na Amazonu v zvezi s tem valja na stotine knjig. Malce pobrsajte na spletnih straneh tujih avtorskih društev in tam boste našli

naslove kvalitetnih priročnikov, ki vam bodo v marsičem olajšali pisanje.

Seveda pa velja, da noben priročnik ne bo namesto vas napisal dobre proze. Brez besednega zaklada, talenta in občutka za jezik ne bo šlo. Vsega pač ni v knjigah. Zlahka najdete navodilo za uporabo oljnih barv, čopičev in platna, tudi knjig o tehnikah slikanja je veliko, a nobena od njih ne more voditi do umetnine.

<< Konec >>

Tanja Mencin
Varuhi: Enajsterica

piše Bojan Ekselenski

Tanja Mencin je spisala tetraknjižni roman Varuhi. Že pri prvi knjigi sem negodoval zaradi konca, saj ni niti konkretne epizodne narave. Sem v drugo pričakoval kaj več? Niti ne. V slovenskem založništvu se slovenska ZF&F dela, če slučajno presegajo obseg mladinskega romana (350 strani), razsekajo na več delov. Takšnega posega se spomnim pri konkretnem 1100+ strani špehnatem romanu Dangober: Spopad pri Opozorilniku avtorice Mare R. Sirako. Takšen (raz)rez slabo vpliva tako na prodajo, kot tudi izposojajo v knjižnicah, da ne omenjam bralne izkušnje.

Je to logično? Za založnika je, saj namesto 1 x 45 € poskuša pokasirati 4 x 28 € (Varuhi) ali celo 3 x 40 € (Dangober). Seveda takšen založnik računa samo na ležerno prodajo v knjižnice. Trg takšnega pristopa zagotovo ne požegna. Kaj mislite, bi bilo Martinovanje tudi v Sloveniji uspešno, če bi vsako od knjig sage Pesmi ledu in ognja razrezali na 3 - 4 knjige in vsako prodajali po 30 €? Zagotovo ne.

Ta rezalna tehnologija prinaša zakol avtorja in imidž nesramnega zaslužkarstva. Kot bi v trgovini nehali prodajati 2 kg hlebce za 5 € in začeli prodajati 1 kg za 4 €. A dovolj o tej grezničavi plati slovenske bizarne založniške in knjigotrške scene. Ta prispevek je namenjen 2. delu štiriedinega romana Varuhi.

Zgodba se nadaljuje natanko tam, kjer se je

zaključila Viharna princesa. Nobenega uvoda, nobenega prehoda v nov del. Spremljamo četico Danonijcev od Litije do Čateža, pardon, preko Albeje, Zerbije in Rubeje v jeziku Šarlaha, izmišljenega sveta dogajanja.

Kaj nam dostavi avtorica, ki je sicer izdala že kar nekaj knjig?

Hočete na kratko? Evo! Imamo nekaj bojevanja, moraliziranja, prepričevanja in veliko premikanja. Seveda s tem hitrostrelnim zapisom niste zadovoljni. Avtorica si vzame veliko časa za opisovanje, rada pokaže pesniške sposobnosti tvorjenja raznih bolj ali manj posrečenih prispodob in metafor. Zlasti rada kaže svoj slog pisanja, kamor vtke popotovanje Danonijske četice Sinjega galeba. Zgodba nima vejitev, torej imamo samo eno rdečo nit in ravno to se pokaže kot morebitna težava. Zakaj? Za moj okus je zgodba malce preveč ležerna. Količnik med številom besed in dogajanjem je v primerjavi z najboljšimi v žanru odločno prenizek. Veliko je poudarka na stanju, impresijah in manj na dogodkih. Dežele so logične, niso nadležne in bivalci njih so takisto živa bitja. Psihološki profili so precej nespremenljivi, brez želje po napredovanju in spremembah. Ako uzremo kakšno tovrstno napredovanje, je nenaporno predvidljivo. Pri opisovanju bitk se ne zapleta v neumnosti in se izogne podrobnejšim finesam orožnega križanja mečev. To je zlasti opazno pri opisu organiziranega vojevanja velike količine mesene sile. Ampak to ni moteče, morebiti celo pri delu ljubiteljske publike celo zaželeno. Vsi pač ne marajo neprekinjene akcije. Mnogi avtorji radi utrujajo bralce z

nekajstranskimi bojevalnimi odseki z opisom razreza slehernega nesrečnika. Takšna vojaška pornografija leže samo nekaterim.

Morebiti bi ponovil zamero še iz Viharne princese glede manjka domišljije pri imenovanju flore in favne Šarlaha. Po prebranem Ivanuševem Svetodrevu sem postal neznansko razvajan glede tovrstnih opisov. Opisovanje tujskega sveta od avtorja zahteva nekaj domišljije in morebiti s tem povezanih znanj (osnove ksenobiologije, astrofizike ipd.). Zgolj imena sveta, dežel in stanovalcev so bistveno premalo za verodostojno gradnjo tujega sveta. Ta del loči odlično prizorišče od zgolj (pod)povprečnega. V mojih očeh bi delo avtorice glede na prizorišča dobilo bistveno višjo oceno, če bi opisovala dogajanje v alternativni zgodovini našega sveta.

Konec je znova (pol)epizodne narave. Osebnost nisem pristaš takšnega načina podajanja zgodbe in prinaša privzeto črno piko in nižjo oceno. Skratka, drugo delo v ničemer ne odstopa od začetne zasnove, videne v Viharni princesi. Avtorica je vse skupaj spisala v enem kosu literarne pečenke, nakar je založnik, najbrž brez resnega urednikovanja, ta kos sesekljal na manjše zrezke.

Zgodbi v celoti vzeto ne morem očitati kakšnih težjih mimosunkov. Klasične lektorske napake so minimalne, neopazne, opazi jih sam razvajan zateženec mojega kalibra. Če vam je bila všeč Viharna princesa, potem vam bo tudi to. Morebiti je Enajsterica še malce bolj tekoča, ker gre za del sredinskega paketa celote. Zgodba bo

odlično legla zlasti v dušo publike, ki ji več pomeni poetičnost in manj gola pest na gobec z adrenalinskim zaporedjem dogodkov. Tudi ljubitelji ne preveč prepletenih zgodb bodo prišli na svoj račun. Tu ni nobenega mešanja in prepletanja mnogih zgodbovni niti in malega milijona likov. Če vam je Martinovanje ali Gospodarjenje preobširno s preveč vsega, so Varuhi prav priporočljivo branje. Tukaj si morate zapomniti nekako 20 in ne 20.000 ljudekov.

Morebiti je videti opis literarnega dela Enajsterice precej kritičen. Moj opis je v okvirih žanra junaške fantazije, kamor delo nedvomno sodi. Tu pa je tudi Martinovanje in še mnogo slastnih kosov fantazijske pojedinke. Vse ocenjujem z istimi vatli, kar je do publike edino pošteno.

Zdaj pa recimo še kakšno o čisto obrtniških zadevah. Na ta del avtorica nima večjega vpliva, vendar je še kako pomemben za morebitne potrošnike. Videz naslovnice je tipična levoročna partizanščina, skregana s temelji oblikovanja. Tudi zemljevid je polovičarski zmazek. Dobimo zgolj fleho malce nespretnega fotošopanja in to je to. Cenenost te do zdaj dvojno oklofuta. Oblikovanju se na prvi pogled vidi skreganost z osnovami in podrejanje najnižjim stroškom produkcije. Knjiga nima nobene spletne podpore, niti brezplačnega fejsičevega kotička. Tisto, kar je na ne preveč okusni spletni strani založbe, je bolj slaba uteha. Cena skoraj 30 € pa je posledica realnosti slovenskega trga. Tudi če si knjigo poželite v fizični obliki, vam bo to težko uspelo. Jaz sem za

vajo poskusil, pa mi ni uspelo. Dobil sem prazen OpenOffice Calc dokument. Takšnega polovičarstva si resna založba ne bi smela dovoliti.

Povprašajmo teto Konkulzijo. Ona pravi, da celokupen vtis doseže 3/5, pri čemer se je močno potrudila s poudarjanjem pozitivnega. V primerjavi s knjigo 2084, katere recenzijo si lahko preberete spodaj in desno, gre kljub vsemu za kvalitetnejši in bogatejši izdelek.

Marko Vitas 2084

piše Bojan Ekselenski

Knjiga s preprostim naslovom po imenu spominja na 1984. Dejansko gre za neformalno nadaljevanje Orwellove mojstrovine. Dogajanje je postavljeno v leto 2084, v obdobje po propadu treh totalitarizmov. Kakšni so bili ti totalitarizmi, nas je zabaval izvirnik 1984. Zastrašujoča vizija popolnega nadzora nad človekom je žal vse bližje svoji uresničitvi. Namesto Velikega brata imamo »demokratsko izvoljeno« oblast.

Zgodba spremlja hecnega kljukca, ki ga lahko prepoznamo kot klasičnega pripadnika srednjega razreda. Ima spodobno službo, ljubico, ženo in dva otroka. Uvodni del novele nas uvede v krasni novi post-antiutopični svet in avtor si ne more kaj, da ne opisuje tehničnih čudes v maniri ZF izpred 40 in več let. Mimogrede se obilno vrača na izročilo 1984.

Temu kljukcu se zgodi zasuk, ki je po mojem mnenju malce za lase privlečen. Tudi reakcija junakove žene je precej nelogična. Ljudje se tako ne odzivajo. Vsaj ne takšni z normalnim odzivanjem na svet okoli sebe. Posledično naš junak po prelomu zdrsne na dno družbene lestvice. Ta je sicer prikazan fino, a takšen šit se ljudem kljub smoli na kvadrat ne dogaja. Vsaj ne na tako opisan način. Tudi konec zgodbe je malce neživljenjski.

Ker gre za novelo, nam zgodba ne postreže s kakšnim zapletenejšim zgodbovnim lokom. Karakterji (razen z izjemo glavnega) so lepenkasti liki. Ker ni časa za njihov razvoj in predstavitev, to niti ni zamera. Bolj je moteče opisovanje tehnike. Ljudje na takšen način, kot je le-ta podan, ne dojemajo stvari. Tudi mi rečemo samo avto in ni važno, če je dizelski, bencinar ali mogoče na elektriko. Vozimo se po cestah in ne navajamo, če je cesta državna ali regionalna.

Slogu pisanja ne bi smel zaradi kratkosti dela veliko zameriti. Zgodba se lepo bere in lektura je bila korektno opravljena.

Oprema knjige je minimalistična. Skupaj 120 strani mehke vezave z enobarvno naslovnico vam ne bo padlo v oči. Na srečo vam nima kje pasti v oči, saj je najbrž ne morete nikjer kupiti. Tudi glede prisotnosti na spletu boste v temi. Če poguglate za 2084, dobite film z istim naslovom. Seveda ne gre za film po knjigi ali za knjigo po filmu. Tudi na Facebooku je podobna suša. Tam najdeš samo Marka Vitasa, a je vprašanje, če je avtor. O tem ni nikjer ničesar. Čista nula. Po domače, nima spletne podpore. Tudi v knjižnicah boste

imeli salamensko srečo, če se dokopljete do svojega izvoda. Ko sem iskal po COBISSu, sem ugotovil, da knjiga nima spodobne distribucije, saj jo je moč dobiti v nekako 15-ih knjižnicah. Še ena zgodba o partizanski produkciji in distribuciji.

Spoznavmo zdaj teto Konkulzijo. Upošteva vse skupaj lahko rečemo 2,5/5. Glavni plus je nenaporno branje. Žal knjigo tepe t.i. »slovenskost« obrtniške plati izdelka.

TV serija **Total Recall 2070**

piše »Rhaegar«

TV serije, nanizanke in nadaljevanke zadnjega desetletja so vse narejene po istem nategovalnem kopitu, kar pomeni, da so posamezni deli povsem nepomembni in generični, osnovna zgodba se vleče skozi preveč sezon, končnica pa je velikokrat privlečene za lase. Ali pa je zaradi predčasne ukinitve sploh ni. Poleg tega se v sleherni žanr tlači bagatelne nadrobnosti in družinsko dramo, za dodatek pa še teroristične elemente.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo za razliko od mnogih današnjih mainstream šodrov snovanje na višjem nivoju, kar se tiče likov, dialogov, zapletov in same izvedbe. Četudi je marsikatera serija trpela zaradi nizkega proračuna, jih je veliko ravno zaradi bojda visokih stroškov predčasno končalo. Posledično imajo nizko prepoznavnost, to pa bomo poskušali popraviti s tem zapisom o

spregledani sci-fi TV seriji, ki ni preživela dlje od ene sezone.

Ustvarjalci pričujoče serije so zmešali okolje Blade Runnerja, njegovega sidequela Soldierja in Total Recalla, za dobro merico pa ne umanjajo pokloni številnim drugim ekranizacijam in dodatke vladne/korporacijske zarote (priljubljenega elementa devetdesetih). Postjedrsko urbanizirano cyberpunkovsko okolje, kjer vladajo megakorporacije, je tako podloga za neo-noir kriminalistične preiskave. V tej mineštri se glavni lik David Hume (ki ga ne gre zamenjati z istoimenskim filozofom) spoprijema s skrivnostni okoli izdelovalca novega partnerja, ki je alpha android, in podtaknjenimi spomini svoje »über« žene. Kanček X-files in ščepec Gibsona dodata žmoht k tej odlični, a pogosto spregledani seriji, ki je bila ukinjena po vsega 22-ih delih. Zategadelj je končni razplet le deloma zadovoljiv, saj ostaja še ogromno nerazložene snovi, od super androidov do korporacijske zarote.

Android Favre ni le klišejski klon Date&co, ki bi potreboval socializacijo, marveč je samemu sebi skrivnost, medtem ko je njegov partner naraščajoče Muldersko paranoičen. Stranski liki so lepo izdelani, nekaj več scenske pozornosti bi potreboval le detektiv Moralez, ki spominja na Gaffa iz Blade Runnerja.

Dialogi in liki so dodelani, kakopak ne umanjka politično korekten črn šef policije, ki z odnosom do glavnega lika spominja na Skinnerja iz Dosjejev X. Toda pri akciji in zunanjih lokacijah je očiten prenizek proračun, saj občasno spomni na Mortal Kombat: Konquest serijo, še

posebej ob ponavljajočih statistih ter posnetkih ene in iste ulice. Večina posameznih epizod je zglednih, medtem ko je nekaj nepotrebnih mašil, skozi vse pa se vlečejo glavni ploti, ki se (z izjemo zgoraj omenjenih) razmeroma spodobno razpletejo do finala.

Film **Boy Wonder**

piše »Rhaegar«

Filmi z navadnimi vigilanti namesto klasičnih superjunakov običajno ne pritegnejo veliko pozornosti. Če pa jo že, se to zgodi napačnim oziroma iz napačnih razlogov (npr. Kick Ass), skoraj zagotovo pa zaradi umeščenosti v svoj posebni podžanr spadajo na B sceno. Da ne bo pomote, v konkretnem primeru ne gre za film o Robinu iz Batman franšize, kakor bi lahko kdo sklepal iz naslova, zagotovo pa je Boy Wonder bolj dodelan izdelek od The Dark Knight Rises.

Pričujoči izdelek je v prvi vrsti drama, šele nato pride na vrsto akcija, ki je boleče realistična in kratka. Osnovna fabula s fantom in očetom, ki se spoprijemata z izgubo, malček spomni na prej omenjeni Kick Ass, malo tudi na stripovskega Daredevila. A kmalu zavije v resnejše vode, saj se emo genijalec iskanja materinega morilca in čiščenja soseske loti precej bolj brutalno od stripovskega sorodstva. Pri tem pod vplivom substanc in zavoljo psihičnih težav v slogu likov iz sorodnih Special in Defendorja okolico dojema nekolikanj izkrivljeno, zavrt v svoj

mali svet, ki ima za ozadje Bacha.

Vigilantski pohodi kakopak ne ostanejo povsem neopaženi policiji, saj na sceno uleti Slovenka (strong latino woman; she should be proud of herself) v podobi Zulay Henao. Skupaj s šovinističnim partnerjem raziskuje lokalne poboje, pomaga osrednjemu liku in debatira o »due process« doktrini, ki je mimogrede eden od plotpointov, ki se vlečejo skozi celoten film.

Nekateri elementi se nekolikanj preveč poklopijo, da bi šlo le za prijetna naključja. Proti koncu detektiva, ki imata sicer dobro medsebojno kemijo in se dopolnjujeta z emo fantom, ki je za razliko od Spidermana 3 neposiljeno izveden, predolgo umanjkata na sceni. Prav tako pa je konec izveden opazno prehitro, čeprav je zaključna montaža dobro izpeljana in daje gledalcu brainfuter za ponovni ogled.

Srečni kredit

Avtor: Bojan Ekselenski

Srečni kredit je druga zgodba postmodernističnega mozaik romana v nastajanju z naslovom Peklenska kreditna pogodba. Mozaik roman vsebuje povezane zgodbe, kjer so liki verižno medsebojno povezani. Vse zgodbe so pisane v prvi osebi ednine. Pričujoča zgodba je druga v nizu. Seveda za branje te zgodbe ne potrebujete poznavanja ostalih.

*****

Kdo sem pa jaz? Vas zanima moje ime? Moji čoravi starši so mi dali ime Lina. Le kateri normalni starš usodo svojega deteta zapečati s tako blesavim imenom? Moji so že takšni. Oba sta bila šljakarja, on je bil brezposelni luzer od trenutka, ko so ga brnili od tekočega traku, ona čistilka.

Kaj naj rečem o svojem prejšnjem življenju? O času, preden sem vklopila svojo pamet? Je kot nočna mora, ki se je vlekla, vlekla in znova vlekla. Svojih prvih dvajset let se nočem spominjati. Res ne. Zakaj bi se jih? A za razumevanje svoje usode se vam bom telegrafsko izpovedala.

V ničvredni luknji ob avtocesti, tej sta starca ljubkovalno rekla »naše stanovanje«, nismo poznali mnogočesa, samoumevnega za družine s povprečnimi starši. Nikomur ne morem zameriti, ker se ni hotel igrati ali družiti z mano. Normalni starši so vedno priredili zabavo za vse »Čebelice« iz vrtca in vse vabljenе otroke obdarili s čudovitimi igračami. Samo enkrat sem bila na človeka vrednem rojstnem dnevu. Enkrat in nikoli več, kar je logično. Vsled mojih klošarskih starcev me seveda niso več vabili. Kaj pa moja debila? Nobene zabave za vse, nobenih daril. Najprej je bilo ritualno pihanje starih, napol dogorelih sveč. Torta? Dajte no, kakšna torta neki? Za vrhunec sta mi navdušeno v roke potisnila neko ničvredno plastiko. Le kdo bi gledal v ponošene cunje iz tretje roke odeto dete? Skromnost, varčevanje, ne moremo si privoščiti in podobne besede so bile vsakdan pri naši oguljeni mizi.

Kaj je bilo na prvi šolski dan? Vsi v razredu so imeli nove torbe, lepe obleke, čudovite čevljuje. A jaz, ubogo dete nesposobnežev? Starca sta šla celo v nekakšen limit, da bi mi kupila neke cenene cunje in plastične čevlje, kričeče: »Smo z razprodaje po razprodaji.«

Me je kdo maral? Le kdo se bo družil z deklico v oblekah iz skladišča Karitasa? V tretjem razredu so otroci na prvem obhajilu dobivali mobije, kolesa, tablice in ostalo, kar otrok nujno potrebuje. Zase raje ne omenim, ker me še danes oblije sram.

Me sprašujete po družinski sreči? Kakšna je to sreča, če na valeti delaš reklamo za komisijsko prodajalno? Po končani osnovni šoli, ta je za moja debilna starca skoraj fakulteta, je treba po njunem hitro priti do kruha. Starca sta modrovala, če lahko nekdo z IQ 30 sploh modruje, kako najhitreje v praktičen poklic. Mati se je bedasto hahljala: »Lina, s frizersko imaš zagotovljen dober kruh. Tudi kozmetika ali šiviljstvo sta dobra izbira. Čez dve, največ tri leta boš pri svojem kruhu.«

Prekipelo mi je: »Misliš? Naj bom sužnja, kot si ti? Na srečo nimam imbecilne ravni pameti, ker sem odličnjakinja, zato grem na gimnazijo,« in pokazala sem jima sredinec.

Potem sta se zjokala, mati je neumno hlipala: »Ata je znova ostal brez službe, ker je šla firma v stečaj. Pol leta ni dobival plače. Ne moremo si privoščiti štiri leta šole, po kateri nimaš poklica.«

Pa sem ju zabila: »Zakaj hodi v službo, kjer ni keša?«

Seveda sem se zavedala, da takšno razmišljanje presega njunih IQ 30. Tako je foter znova pristal na zavodu. Kje pa drugje? In kaj je počel? Nič. Zijal je v zrak in mešal dnevno luč na sončni upravi. Vse bolj se je oklepal platenke s poceni vinom. O prehranjevanju pa raje ne bi.

Na srečo sem čez vikende in včasih popoldne delala preko študenta. Zavedala sem se, usodo svojega osnovnega preživetja moram imeti v svojih rokah. Tako mi ni bilo več treba jesti domačih pomij. Od darovanih testenin bi se gotovo zredila, kot se je ona. No, ne bom več o nezdravi prehrani debilov. Bil je vroč septembrski večer. Iz službe in še honorarnega dela je prišla vsa scotana. Stari je dremal, kar je bilo njegovo najinteligentnejše početje. Pred njo sem postavila pločevinko piva. Očesa sta se ji zasvetila, kot bi ji skozi uho posvetil z močno lučjo. Resno začnem pogovor: »Mati, že zdaj moram misliti na maturo.«

Ona odvrne z bedastim izrazom na obrazu: »Zakaj?«

Moje potrpljenje je bliskovito kopnelo: »Zakaj?« ponovim vprašanje in odvrnem: »Ker je treba kupiti maturantsko obleko, čevlje, plesni tečaj in vstopnice za maturantski ples. Hodim v gimnazijo in ne v neko šolo za bodoče služkinje. Že zdaj začni misliti tudi name.«

Mati je bilo skoraj kap ob misli, da mora iti njena hči na svojo maturo v človeška vrednih oblačilih. Ne bom pozabila njene face zgroženosti. Foter se itak ni vtikal v nič. Kako naj bi se, saj je bil broken do amena. Tu in tam je kje kaj pošafal za sendvič in pivo. Domov ni prinesel kaj več od drobiža.

Bližalo se je novo leto. Počakala sem, da sta bila skupaj: »Vsi starši v razredu otroku nudijo kaj več nezdrave hrane, po kateri se človek nezdravo redi. Poleg učenja delam, sama se hranim in še vedno prispevam preko polovice hišnega proračuna. Naj še dodam, šolske potrebščine kupujem sama. Tudi plesni tečaj sem plačala sama. Kaj pa vidva?«

Mati je začela cviliti: »Misliš, da mi je vseeno? Kaj ni najpomembnejša družinska sreča, da smo zdravi? Zakaj pa si šla v tako drago šolo? Če bi šla v fri...«

A ji nisem dovolili dokončati stavka: »Naj bom luzerska služkinja ali brezposelni postopač? Naj svoje življenje zapravljam ob nekoristnem garanju od zore do mraka ali naj objemam platenko cenene vina?« Iz mene je bruhal bes razočaranega otroka: »Ne! Nočem postati to, kar sta vidva!« skoraj zakričim, vstanem in nasršena od besa odkorakam iz kuhinje.

Seveda se nista veliko sekirala glede tega, kar sem jima rekla. Še opica ima več soli v glavi. Njun IQ jima ne daje umskih kapacitet, sposobnih procesiranja, kar sem jima zabrusila. Zvečer sta se neprizadeto predala svojemu edinemu zadovoljstvu. Znova sem morala poslušati njuno živalsko sopihanje. Mati je cvilila, a oče je brundal od sladostrastja. Tako mi je šinila ideja, kako zaslužiti in se imeti fajn.

Sprva sem to počela za manjši denar in z mladimi fanti. A sem se jih hitro naveličala, čeprav sem si kmalu kupila lepe obleke, računalnik in drugo, kar potrebuje mlada ženska. Starca sta zmajevala z glavo. Nekega dne me je mati vprašala: »Od kod ti računalnik? Videti je nov.«

Kar pogrelo me je bedasto vprašanje, saj sem ga ravno dala iz škatle. Osorno ji zabrusim: »Res blesavo sprašuješ. Od tvoje mizerije že ni, torej utihni in se primi metle. To je edino, kar znaš.«

Mati se je zgroženo prijela za glavo: »Saj nisi vpletena v kakšen kriminal?«

Znova me je razbesnela raven njenega idiotizma: »Če je kdo vpleten v kriminal, sta to vidva s fotrom. Oba sta kriminalno nesposobna idiota. Sama sem si prigarala denar za maturantski ples, sama sem si kupila vse, kar potrebujem za normalno življenje. Komaj čakam dan, da grem od vaju.«

Mati je spustila pogled v tla. Vedela sem, znova se je začela cmeriti. Vsi nesposobneži se cmerijo, ko jim kdo pokaže ogledalo.

*****

Starejši gospodje so veliko plačali za moje mojstrovine. Zнала sem se jim pravilno

posvetiti. Kmalu sem v enem letu zaslužila več kot moja starca v vsej svoji delovni dobi. Študirala sem v Ljubljani, daleč od njune luknje ob avtocesti. Zaradi posla sicer nisem blestela, komaj sem izdelovala letnike, a sem bila sama sebi dovolj. Nekega dne mi je mati poslala za rojstni dan darilni bon za dvajset evrov. Temu drobižu sem priložila še stotaka in dopisala: »Ne žali me z drobižem, nabranim na hodniku sosednjega bloka.«

Svoje telo sem ohranjala v boljših fitnes klubih, kozmetičnih in frizerskih salonih. Za hip me je zmrazilo ob misli, kam sta me hotela nesposobneža spraviti. Ja, prav ste si zapomnili. Hotela sta, naj bom frizerka. Po njunem je to najboljša šola in frizerke vedno najdejo delo. Hotela sta iz svoje hčerke narediti služkinjo, ker v njunem svetu imbecilnega intelekta ni drugačne strategije življenja. Polpismeni čistilki z nedokončano osnovno šolo se zdi frizerska šola vrhunska akademija. Prav rada sem tem sužnjam tečnarila za vsako malenkost. Hotela sem, da se zavejo svojega brezupnega položaja. Jaz sem bila vse višje, a one so teptale tla podna.

Kljub stalni in kvalitetni klienteli sem se zavedala skorajšnje potrebe po spremembi svojega poslovnega modela. Zadala sem si nov poslovni cilj. Moram si najti primerne alfa samca.

S kolegico sva zjutraj kofetkali. Malce sem ji razložila svoje načrte. Na moje presenečenje me je pobarala: »Najdi si takšnega, da boš srečna. Sicer pa, saj se ti nikamor ne mudi. Ravno si diplomirala in lahko si srečna, ker si dobila pripravništvo v tako elitni firmi. Ne bom te spraševala, kako ti je uspelo glede na tvoje ne ravno bleščeče akademske dosežke.«

Veselo sem prikimala: »Srečna bom samo ob sposobnem moškem, takšnem, ki ve kaj hoče in to tudi dobi. Kaj naj počnem z nesposobno mevžo? Dovolj mi je bilo skoraj dvajset let fotrove debilnosti.«

Kolegica je zmajala z glavo. Očitno me ni čisto razumela. Razumem jo. Njena mati je kirurginja, drugi ali tretji oči, le kdo bi jih štel, je lastnik odvetniške pisarne. Ona najnežnejših let življenja ni preživela v klošarskem gnezdu, obdana z debili in robo iz Karitasa.

*****

Lahko si rečem, res imam srečo! Resnično! Ujela sem alfa samca firme. Robert je imel poleg vile in nekaj počitniških »hišic« tudi jahto in celo helikopter. Sicer je bil dolgočasen, v postelji crkotina in rad je težil z malenkostmi. Ves čas je bil naspidiran, ko je šlo za posel. Ta je delal edino stvar, ki me osreči - denar. Vedno sem se pomirila s kakšnim šopingiranjem. Rodila sem dva mulca. Seveda so ju našpricali brezimni porivači, saj možiček ni bil sposoben česa več od brzinskega praznjenja. Od prej sem bila

navajena konkretnega mednožnega klobasanja in temu se nisem hotela odpovedati. Rada sem imela dozo v vse polnjenja potrebne luknje.

*****

Dve leti nazaj je zvilo mojega fotra. Saj ni čudno. Če ga je tako cugal, kot ga je, potem me sploh ne čudi. Mati je moledovala, naj kaj ukrenem. Kaj sem lahko storila? Da bi zapravljala keš za podaljševanje agonije reveža, ki je slučajno našprical mojo mati? Niti slučajno. Smrt ga je odrešila mizerije. Še na pogreb nisem šla. Nisem hotela revežem nabijati slabe vesti z dobrim avtomobilom in lepimi oblekami. Pa še z Janezom sem bila zmenjena.

Leto kasneje je od samega tarnanja in nezdravega žrtja zvilo še moja mater. Najprej so me gnjavili zaradi stroškov zdravljenja, a sem jih zabila, kot jih znam samo jaz. Je dolžnost sposobnega otroka, da rešuje nesposobne starše? Sem kriva, ker se je zredila huje od prašiča? Ker ni imela pribite pare, razen bedne penzije, so prepustili naravi, da jo odreši muk. Pokopala jo je socialna, saj na srečo nisem bila formalni lastnik ničesar omembe vrednega. Še sreča, saj so se hoteli parazititi na moj račun. Naučila sem se, kako preprečiti družbenim zajedavcem lepljenje na žulje sposobnih. Niti najmanj me ne zanima, kam so odvrgli trupla debilov, ki sta bila v igri usode slučajno moja biološka starša.

*****

Nekega poletnega dopoldneva sem tako hitela na randi. Mlad pripravnik je hitro ugotovil, da je šort kut do službo samo preko moje zahtevne češplje. Zdaj sem bila jaz tista, ki je lahko vlekla vrvice marionet. Čeprav sem bila preko štirideset, sem se imela za seksi in predvsem srečno žensko. Imela sem svoje potrebe in nisem bila navajena na čakanje ali celo odpovedovanje njihovih zadovoljitev. Ravno sem se ustavila pred draguljarno, ko se zaletim v zajetnega moškega v obleki izpred desetletja. Prime se za obilen trebuh: »Oprostite za nerodnost in izgubljene sekunde. Tisti mladenič vas že nekaj časa čaka.«

Prebledela sem. Kako vendar ve, kam grem?

Premerim debeluha, ki me ravnodušno opazuje. Gotovo so se mu v glavi motale pokvarjene ideje. Hočem nekaj reči, a me prehitijo: »Gospa Lina, ves čas ste na lovu za zadovoljevanje iluzije sreče. Razumem vaše dileme. Si želite zaužiti srečo brez igranja všečnosti? Želite okusiti resnično srečo, o kateri globoko v sebi sanjate?«

Ne vem čemu, a besede debeluha so se me na poseben način dotaknile. Od kod je vedel za moje ime? Želela sem pohiteti mimo njega, a sem obstala: »Gospod, od kod veste

moje ime? Sva bila v poslovnem odnosu?» ga vprašam, saj se nisem spomnila obrazov vseh svojih strank.

Mož odkima in nadaljuje s svojim melodičnim glasom: »Predstavljam izjemno pomembno in vplivno ustanovo. Najpomembneje pri tem je, lahko vam pomagam. Mi probleme vidimo, preden se zgodijo.«

Prestrelijo me njegove besede: »Zakaj pa mislite, da potrebujem kakšno pomoč. Nič mi ne manjka. Prodajate kakšno vedeževanje?«

Mož se nasmehne: »Naj vas potolažim, ničesar ne prodajamo. Mi vemo za vašo težavo, čeprav se je vi še ne zavedate. Ravno zato vam ponujam kredit sreče.«

»Kredit sreče?« sem pretreseno odkimala. Kakšen vrag je to? Sumničavo vprašam: »Kaj s tem mislite?«

Zapletla sem se v ta neumni pogovor, zato sklenem, da ga bom speljala do konca. Saj ne bi bila prva neumnost, ki sem ji nasedla. Še vedno se spominjam tipa, kako me je dobesedno nategnil z lažnim diamantom. Ocenjevala sem obilno postavo pred sabo. Ta debeluh gotovo ne ve, kje ga ima pod tem megastičnim vampom. Verjetno ščije v plenice. Mož zaupljivo nadaljuje: »Gospa, naj vas pomirim, ne nosim plenice.«

Njegove ravnodušne besede me pokosijo, on pa nadaljuje: »Ukvarjamo se z reševanjem različnih konvencionalnih problemov na nekonvencionalen način. Čeprav ne veste, kaj je resnična sreča, imate ta hip izjemno srečo, kajti naša pisarna je tu zraven. Pojdite in vam v miru vse razložim.«

»Gospod, saj ne potrebujem celih litanij,« se poskušam izviti, a me radovednost potegne za njim v presenetljivo urejen lokal. Razgledam se in v oči mi pade nenavaden, a očitno silno star lestenec, na katerem binglja igralna kocka.

Debeluh odraca za pult in na mizo položi šop papirjev. Zamislim se. Tip ima celo neke papirje. A sem se takoj zaklela, ne dam mu niti ficka. Očitno mi bere misli: »Gospa, ta kredit ne omenja denarja. Gre za kredit sreče. Denarja najbrž ne potrebujete in naša ustanova se ne ukvarja s finančnimi težavami. Vam povem, kaj to pomeni?«

Kaj mi ostane drugega? Samo prikimam in mož zajame sapo: »S to kreditno pogodbo boste deležni resnične življenjske sreče. Ker gre za kredit, boste morali svojo srečo odplačati.«

Že sem hotela nekaj reči, a me s kretnjo nekako utiša in nadaljuje: »Uživali boste srečo do svoje smrti. A ko nastopi vaš čas, ne greste v nebesa ali pekel, kar je običajna pot

slehernikov. Vaša duša bo šla v telo, ki vam ga dodelimo. V tem telesu boste odplačali glavnico kredita z obrestmi.«

»Nobenega denarja? Kakšen je to kredit?« sem bila resnično presenečena.

Mož zaupljivo prikima: »Tu ni nobenega keša. Saj tako pravite denarju. Po podpisu pogodbe vas najkasneje v enem letu doleti resnična sreča, užili jo boste do konca svojih dni. Potem pa ...«

Nisem želela poslušati debeluhovega blebetanja. Če sem nasedla, bom nasedla do konca: »Dajte mi, naj podpišem. Res ni nobene finančne klavzule?«

Mož samo odkima in znova hoče nekaj reči. Prehitim ga: »Če ni denarnih klavzul, takoj podpišem. Sicer sem srečna.«

A takrat pigiface le pride do besede: »Vi niste srečni. Zadovoljili ste se z iluzijo, kjer količino denarja in materialnega blagostanja enačite s srečo. Denar nima ničesar skupnega z resnično srečo. Tej sreči ste se odpovedali v najbolj nepravem trenutku,« odmahne z glavo in nadaljuje: »A nisem tu, da vam delim nauke. Priporočam vam, najprej preberete, kar mislite podpisati. Čeprav ne gre za finančne zadeve, gre za kredit.«

Imam veliko vrlin in talentov, a čakanje ni ena od njih. Zgrabim nalivno pero z vgravirano igralno kocko in se podpišem na vse tri izvode. Odložim hecno pisalo, poberem svoj izvod pogodbe in odhitim skozi vrata na obljudeno ulico.

Vrvež me je hitro pomiril. Pogledam na uro. Zamujam. Zoprna reč. Že zdaj sem petnajst minut v zamudi. Če bo tip dober, se zna nabrati še dodatnih petnajst minut in znova se bom morala izgovarjati za zamudo. Robert ima zadnje čase po čudnem naključju več časa in takoj opazi, če se kje zadržim. Včasih je bil blesavo zatopljen samo v kovanje keša, a zdaj ima zame (pre)več časa. To je včasih kar zoprno. Zdaj sem pač v letih, ko sem potrebna. Kaj vem, koliko časa mi je še ostalo?

Zagledam tipa in tedaj me nekaj prešine. Začutim stisk okoli srca. Kaj je zdaj to?

Vsak korak je postajal vse težji. Saj me menda ni trofnil infarkt? Za hip postojim, zatem odločno nadaljujem. Tip mi veselo pomaha. Oj, kakšne mišice, kakšno telo! Seveda tudi jaz nisem neka uvela zgužva. Z nekaj lepotnimi operacijami imam joške kot najstnice. Vse samce rajcajo pokonci stoječi joški, saj je to znak, da se na njih še niso pasli potomci. Pač moški nagon še iz časov praskupnosti. Komu mar?

Tip je znal z mano. Tedaj sem se zavedla svojega statusa. Šinilo mi je v glavo!

*****

Resnično sem bila rojena pod srečno zvezdo. Zdaj, ko so vsi nepotrebni statisti varno pod rušo, se lahko dokončno osamosvojim. Roberta sem fino zavrtela okoli prstov in ga fino ožela. Ponosna sem bila na to svojo veščino. Ironično, uporabila sem pravniške trike, ki sem se jih od njega naučila. Ker sem bila mati samohranilka, sem to znala unovčiti. Pobrala sem mu boljšo polovico firme, vilo, štiri od počitniških šestih hiš, obe jahti in helikopter. Po domače, oskubila sem ga skoraj do kosti.

*****

Luka me je zadovoljil in zadovoljeval. Sicer je malce mladičkast, a saj je deset let mlajši od mene! Seksualna ekonomija deluje, ker je naravna. Lepo nama je bilo. Otrok ni hotel imeti in jaz mu tega seveda nisem zamerila. Moja dva mladiča, Mitja in Sergej, sta gulila faks in sta bila zadovoljna z bajno študentsko rento. Vidi se, da sta bila moje krvi, saj sta že v prvem letniku začela zanimiv posel in najbrž je zanju renta samo še žepnina za konec tedna.

*****

Pripravljala sem se za abrahama. Ja, števec let je kazal 50. Videti je veliko, a ni. Počutila sem se pol mlajšo, tudi videti sem pol mlajša. Če imaš dovolj kešflova, si lahko dovoliš malček goljufanja naravnega poteka staranja. Če že ne moreš zavrteti števca let, kot lahko zavrtiš kilometre na avtomobilu, pa goljufaš pri fasadi. Če si lahko to dovoli Madonna, čemu si ne bi še jaz?

Z Lukom sva bila sama. Morala ga bom malce vprašati, kaj se z njim že nekaj časa dogaja. Osem let sva skupaj, zato ga dobro poznam. Že nekaj mesecev se mi zdi nekako odtujen, hladen, v njem ni več tistega živalskega ognja.

Hotela sem načeti to njegovo čudnost, ko me nekaj stisne. Okoli srca me pekoče zaskeli. Prebledim. Požrem cmok, ki se mi nabere. Strah me prestreli skozi cel život. Nisem še prišla k sebi, ko me znova strese sunek paralizirajoče bolečine. Pogled mi obstane na ravnodušnih Lukovih očeh. Strašen sunek krvavečega zbodljaja v srcu me vrže na tla. V njegovih očeh uvidim praznino. Začutim, kako me zapušča življenje. Glava mi pade nazaj in zazrem se v strop. Luka ničesar ne spregovori, samo pokliče reševalce. Stopi do mene in me prime za roko. In glej, čudež! Začnem se vzpenjati iz svojega telesa. Videla sem svojega Luko, držeč mojo roko. Molčal je. Čutila sem njegovo ravnodušnost. Kot bi se hotel prepričati, kdaj bo življenje izteklo iz mojega lepega telesa. Jaz sem imela zaprte oči, čeprav sem vse videla. Visoko nad sabo začutim sijaj beline. Sem umrla? Potem smrt sploh ni tako slaba stvar. Zaslišim Lukove besede: »Pobralo jo je od vse te plastike in botoksa. Upam, da bosta njena poba sprejela Ano. Čas je, da spoznata svojo polsestro.«

Zadnje besede, že izgubljene v odmevu izginjanja sveta, me pretresejo. Popolnoma me oblije nebeška belina.

*****

Zatem pa klik.

*****

Nekaj se je zgodilo. Zakaj imam pred sabo metlo in vedro? Poskušala sem ukazati vratu, naj se premakne. Grozljivka. Spoznam, da sem v telesu, ki ga ne upravlja moja zavest. Spreleti me grozljivo spoznanje. Zadnje, kar me prešine, je spomin na kredit sreče. Zdaj ga plačujem ... V edinem ženskem telesu, ki sem ga sovražila, v telesu svoje debilne matere. Ujeta v njenem telesu začutim strahotno bolečino, povzročeno tistega dne ...

Zdaj vem.

Dobrodošla nazaj

Avtor: Špela Cvajnar

Prebudila se je, kot da to ne bi bilo nič posebnega. Nekaj časa je trajalo, da je prišla k sebi, nato se je ozrla naokoli, kolikor so ji dopuščali ležeči položaj in ohromele mišice. Nikjer ni bilo ničesar, čemur bi lahko rekla poznano. Soba je bila hladne barve, v odtenku, ki ji ni bil znan. Bila je visoka in brez kotov, pa tudi dovolj prostorna, a višja, kot bi se zdelo na prvi pogled. Pomislila je, da njeni možgani mogoče še ne znajo pravilno sestavljati sporočil, ki jih dobivajo. Že to, da se je zbudila, je bilo nekaj popolnoma nenavadnega. Na hitro je pomislila, da je mogoče izgubila spomin ali kaj podobnega. Ne, ime ji je bilo Apolonija in morala bi biti mrtva.

»Pozdravljena, cimra.«

Ni videla, od kje je prihajal glas. Bil je nepoznan ženski glas. Mogoče je osebje iz bolnišnice, je pomislila.

»Živjo,« je previdno odvrnila.

Nekaj časa je molče in nepremično ležala, potem pa se je le potrudila in glavo obrnila

tako, da je lahko videla, kdo jo pozdravlja. Ob steni na tleh je sedela ženska, na prvi pogled stara kakšnih štirideset let. Valoviti in skuštrani lasje so njen obraz skoraj povsem skrili. Nosila je enodelno oblačilo iz tankega mehkega materiala. Apolonija se je ozrla po sebi. Prav takšno obleko je nosila tudi sama. Nad njima je obvisela neprijetna tišina. Minilo je nekaj minut, preden se je Apolonija spet oglasila.

»Kje sva?« je vprašala, medtem ko se je razgledovala po sobi in z eno roko gladila svoje zelo kratke lase. Presenečali in pomirjali so jo hkrati in dlani kar ni zmogla odmakniti od njih.

»Ne vem,« ji je odgovorila ženska.

»Zakaj pa ...«

»Glej, to, da sem se zbudila prej, še ne pomeni, da kaj več vem.«

Spet je nastala tišina.

»Oprosti.«

Na tretji mizi je mlada ženska še vedno dremala. Bila je drobna in ljubka, njeni lasje so se kot črni slapovi spuščali preko roba mize. Čez čas se je prebudila. Sprva je gledala naokoli, ne da bi sploh opazila ostali dve. Nadia, kot je bilo ime starejši ženski, in Apolonija sta sedeli na svojih mizah in strmeli vanjo. V sobi ni bilo ničesar, s čimer bi se še lahko ukvarjali, zato jima ni bilo več neprijetno zgolj strmeti. Mladenka je počasi pogledala najprej eno, nato drugo, potem pa si je oči prekrila z dlanmi in zavzdihnila.

»Dobrodošla v sobi, kjer se nobeni ne sanja, zakaj in kako glede česarkoli,« se je pošalila Apolonija.

Sobo je napolnilo malce zadržano hihitanje in vse tri so se počasi sprostile.

Dekle se je predstavilo kot Eli. Če se je počutila oslajeno in utrujeno, tega na zunaj ni kazala, kar ji je Apolonija malo zavidala. Sama ni bila tako polna energije in navdušenja.

»Uganka, torej? No, pa začnimo z najbolj očitnim,« je rekla Eli po krajšem počitku na mizi. Ozirala se je po sobi in ocenjevala vse, kar je bilo v njej, slednjega pa ni bilo veliko. »Jaz sem bila pred tem v bolnišnici po hudi prometni nesreči in ni kazalo ravno najbolje. Domnevam, da če bi preživela, me verjetno ne bi vtaknili v neko takšnole sumljivo sobo.«

Apolonija in Nadia sta se spogledali. Nobena od njiju ni pred tem hotela načeti to temo.

»Jaz sem prav tako umrla. Rak,« je na kratko odgovorila Apolonija. Spominjala se je poslavljanja od družine in prijateljev in stisnilo jo je pri srcu. Odgnala je neprijetne misli. Prezgodaj je bilo zanje.

Nadia je molče pokimala.

»Okej. Vse smo mrtve,« se je skeptično oglasila po daljši tišini.

»Bile mrtve,« jo je popravila Eli.

»In kaj nam to pomaga?«

»No, ugotoviti moramo, kako so se tri ženske vrnile k življenju in pristale v tej sobi. In zakaj ravno me tri? Zakaj samo me tri?«

Eli je odšla do stene in se naslonila nanjo. Z dlanmi je božala površino in s prsti tipala za morebitnimi nepravilnostmi. Obkrožila je vso sobo. Nato je splezala na mizo, na kateri se je zbudila, in segla v višino, a ni dosegla ničesar. Čaz čas je obupala in sedla nazaj na tla, kjer sta se pred tem utaborili že drugi dve in jo z mešanimi občutki radovednosti in dolgočasje nemo opazovali.

»Okej, kaj imamo še skupnega?« je začela.

»Če smo zdaj žive in smo prej umrle, se je moral nekdo precej potruditi in nas ozdraviti. Vem, da me je moja družina nameravala dati v eno od ohranjevalnih kapsul. Sicer ne vem, kako jim je glede na moje takratno stanje to uspelo. Ampak glede na to, da lahko sedaj diham brez naprav, je verjetno uspelo bolje, kot bi človek pričakoval.«

»Ja, možno je, da so nas vse dali v te kapsule. Kakšnih deset let pred, hmmm, moje nesrečo je začelo obratovati podjetje Druga Priložnost, v katerega se je takrat vlagalo velike upe. Možno je, da so tudi mene vključili. Ampak ne vem, kako so se lahko poškodbe kar pozdravile.« Eli se je z dlanjo gladila po kolenu. »Imela sem operacijo, med katero so mi odstranili obe nogi in desno roko. Tako, da je to kar precejšen napredek. Poleg tega pa moji možgani očitno delujejo, kot so pred nasrečo.« Še naprej je skozi tanek material svoje obleke božala koleno in nato dodala: »Precej nerealno.«

Apolonija je zavzdihnila: »In zakaj smo potem zdaj tu? V tej sobi?«

»No, lahko, da so kapsule nekako prenehale delovati in so nas zato zbudili,« je vskočila Nadia. »Čeprav v takem primeru ne bi bile v stanju, v kakršnem smo. Mogoče so začeli z zbujanjem vseh po vrsti, zdaj ko premorejo primerno tehnologijo.«

Nadia je malce premislila in nato nadaljevala: »In so nas potem dali v te sobe, da pridemo k sebi in da se nam od šoka ne zmeša?« A ni bila najbolj zadovoljna z ugotovitvijo.

Eli je nekaj časa zrla v strop, nato pa se je nasmehila in dejala: »Kaj pa, če so naše zavesti prenesli v umetna telesa? In smo zdaj neke vrste roboti.«

Nadia je pogledala svojo roko in premerila žile na njej, nato pa se je močno uščipnila.

»Auč! Okej, ne vem, če smo ravno roboti, ker tole je kar bolelo.«

»Mogoče pa mora boleti, da se nam zdi, da so to prava telesa,« je predlagala Apolonija in se zagrizla v lastno podlahtnico, vse dokler ni priteklo nekaj kapelj krvi. Eli in Nadia sta se skremžili.

»Okej, slaba ideja,« se je skremžila še sama.

Minilo je nekaj časa, preden je Apolonija prenehala božati svojo prej povzročeno ugrizno rano in pogledala proti njima.

»Kaj pa, če so to klonirana telesa?«

»Ne vem. Kaj ne bi bili kloni potem istih starosti, če domnevamo, da so nas imeli namen zbuditi ob istem času in bi zatorej morali za vse tri pripraviti enake klone? Ali pa so šli čez ves ta trud in nas naredili do potankosti enake originalom, ki so jih našli v kapsulah. Le da so nas ob tem ... popravili.«

Ampak vprašanje, ali so to njihova prava telesa ali zgolj nekakšni nadomestki, ni bilo nič v primerjavi s tem, da bi za katerokoli od omenjenih možnosti potrebovali kar precej naprednejšo tehnologijo, kot je bila poznana njim trem. Poleg tega so klonirana telesa napeljevala na možnost prenosa »osebnosti« iz enega telesa v drugega, za kar pa bi potrebovali brezosebnostna, prazna telesa pravšnjih velikosti. Čez čas so vse tri potihnile in se izgubile v lastnih mislih. Apolonija se je trudila, da bi priklicala kakšen spomin iz obdobja med smrtjo in prebuditvijo v tej sobi, a bilo je, kot bi zaspala v postelji, obdana z družino, in se nato nenadoma zbudila tu.

Vmes ni bilo ničesar.

»Ja, bilo bi res fajn, če bi lahko koga vprašali!« je glasno rekla Eli in pri tem poudarila svoje besede, kot da bi želela tistim, ki so domnevno zunaj, pokazati svoje nezadovoljstvo.

»Koliko let pa misliš, da je že minilo?« je z zanimanjem vprašala Apolonija. Nadijina nova hipoteza se ji je namreč zdela nadvse privlačna.

»Težko reči, glede na to, da nam nič v tej sobi ne pove ravno veliko. Lahko, da le nekaj desetletij, lahko pa tudi kar precej več. Zunaj bi lahko bilo vse možno, od napredne civilizacije do popolnega uničenja. Mogoče je tehnologija res prevzela Zemljo, kot so to množično napovedovali v dvajsetem in enaindvajsetem stoletju.«

Zunaj bi res lahko bilo karkoli. Nekaj časa so skupaj premlevale ideje o tem, nato pa so spet potihnile.

»Niti ni nujno, da so zunaj ljudje. Lahko, da so nezemljani,« je naposled rekla Apolonija.

»Ne vem, ali je ta ideja navdušujoča ali strašljiva,« ji je odgovorila Nadia.

Bila je oboje. Apolonija se je počasi začela zavedati, da njihova domišljija verjetno ne dosega morebitnih bizarnosti, ki jih čakajo zunaj. Kljub temu so nadaljevale z ugibanjem. Nobena ni imela pretirane želje govoriti ali razmišljati o svojem življenju pred smrtjo. Tisti čas je bil zanje izgubljen in razvijanje idej o zunanjem svetu je bila na nekakšen čuden način zabavna pot k pozabi.

»In če so to samo naše zavesti prenesene v neko virtualno okolje?« se je oglasila Eli.

»Lahko bi se malce bolj potrudili in naredili to okolje vsaj zanimivo,« se je pošalila Nadia.

»Mogoče smo samo stranski liki v eni tistih simulacijskih iger in smo umrle, ne da bi sploh vedele, da je bila vse le igra. Celo naše življenje - navadna računalniška igra. In to je zdaj programski smetnjak, v katerega so nas vtaknili, preden nas dokončno uničijo,« je poskušala Apolonija Elijino idejo razvijati dalje.

»Okej, ta mi je najmanj všeč,« je pripomnila Nadia. »Tudi če je to res, nočem verjeti. Moje življenje je bilo preveč resnično za kaj takega.« Zmajala je z glavo.

»Mogoče pa nas niso uspeli uničiti zato, ker nočemo verjeti, da nas je možno uničiti. Mogoče bomo čez čas postale virusi in zavzele celotno programsko kodo simulacije. In potem bomo kot bogovi,« je nadaljevala Eli.

»Ja, to se ne sliši več tako slabo,« je z zmesjo dvoma in rahle naveličanosti rekla Nadia. »Dokler ne razvijejo antivirusnega programa, ki bo dovolj močan, da nas uniči,« je dodala po trenutku premora in ob tem s komolcem sunila Eli med rebra, obraz pa spačila v jezno grimaso, tik preden jo je popadel smeh.

Vse tri so se zasmajale in v sproščenem vzdušju nadaljevale s podajanjem teorij, kot so jim prihajale na misel. Niso se ubadale s tem, ali so dejansko možne ali ne. Vse, kar je bilo v danem trenutku pomembno, je bilo v tej sobi. Preteklost ni obstajala. Prihodnost je bila le igra. Sedanjost ni bila videti nič posebnega in smrti, ki so jo očitno premagale, niso želele jemati resno.

Prostor je nenadoma zaobjel rezek zvok. Na desni poleg njih se je pojavila odprtina. Nič v sobi se ni premaknilo. Niti zrak ni zaokrožil, kaj šele da bi se tri ženske upale dvigniti s tal. S široko odprtimi očmi so strmele proti odprtini, čeprav z njihovega zornega kota ni bilo videti ničesar. Nadia se je prva zganila in počasi vstala. Ob steni se je pomaknila stran od odprtine, da je prišla na nasprotno stran sobe. Nekaj časa je zrla v luknjo, preden je naposled spregovorila: »Precej svetlo je na drugi strani. Vidim le, da so tla drugačne barve ... nekako modra ali pa zelenkasta. In videti so mehka. Mogoče je kakšna preproga.«

Drugi dve sta se ji počasi pridružili in vse skupaj so nekaj trenutkov strmele skozi, da bi lahko ugotovile, za kaj gre.

»Dovolj je visoka in široka, da gremo lahko skozi. Kot kakšna vrata. Mogoče pa moramo skozi,« je Nadia na glas izrazila že očitno, saj ni vedela, kaj reči.

»Mogoče pa raje ne,« se je skremžila Apolonija. »Ne vem ...«

Nato je Eli obe prijela za roko in globoko zavzdihnila: »Čas je, da gredo kure na drugo stran,« ter ju z rahlim sunkom potegnila naprej, ko sta se zasmajali.

Hey!

Listen ...